

apina

Pehmeä laide

Minna Haveri

NEULOMINEN on tekniikka, jossa puikkojen avulla tehdään langasta neuleita. Neule muodostuu yhdensuuntaisista, kertaautuvista kerroksista, joissa lanka kulkee silmukoina. Suomeen neulonta tuli ilmeisesti Keski-Euroopasta 1600-luvulla.

VIRKKAUKSESSA tehdään virkkuukoukun avulla langasta silmukoita ja vedetään niitä aiemmin tehtyjen silmukoiden läpi. Kun edetään kerroksittain, syntyy joko umpinaista virkattua pintaa, verkkomaista neuletta tai pitsiä.

KIRJONTA on monien kansojen parissa yleinen käsityön muoto, jossa kangas koristellaan langoilla ommelluin kuvioin. Kirjontaan on monenlaisia menetelmiä ja langan lisäksi kirjontatyössä voi olla esimerkiksi helmiä ja paljetteja. Suomessa tunnettuja ovat erityisesti karjalaiseen kulttuuriin kuuluvat taidokkaat kirjonnat, kuuluisimpina käspaikat.

TUFTAUS on nopea ja maalaileva ryijyteknikka, jossa puiseen tuftauskehikkoon pingotetaan harva kangas, johon tehdään ryijypintaa tuftaustyökalun avulla kankaan nurjalta puolelta pistellen. Lanka muodostaa työn oikealle puolelle lankalenkkejä, jotka voi leikata auki.

NYPLÄYKSESSÄ pusiin nypylöihin kiinnitettyjä lankoja solmitaan ja palmikoidaan yhteen, jolloin syntyy pitsiä. Suomessa tunnettuja ovat erityisesti Rauman pitsi sekä Orimattilan Heinämäen pitsi. Kolmas tunnettu pitsityyppi on karjalaiset nytyngit.

PUNAINEN LANKA – JOHDANTO

Käyttöarvosta näyttöarvoon

1. KÄTEVYYDEN KULTTUURI

Kansantaiteen malli

2. MUUTTUVAT MERKITYKSET

Rajankäyntiä

Vapaus

3. KÄSITYÖ AJASSA

Käsityöoppiminen

4. JULKINEN NEULE

Blogien kaunis arki

Hyväntekijät

DIY-käsityö

Neulegraffitit

5. ITSE TEHDYN ELÄMÄN JA ARJEN TAIDE

ITE-käsityö

Käsityö elämänhallintana

6. TEKSTIILI KUVATAITEESSA

Taidekäsityö ja materiaalipohjainen taide

Käsityö kuvataidetekniikkana

7. JOTAIN UUTTA, JOTAIN VANHAA – KÄSITYÖN VIESTIT

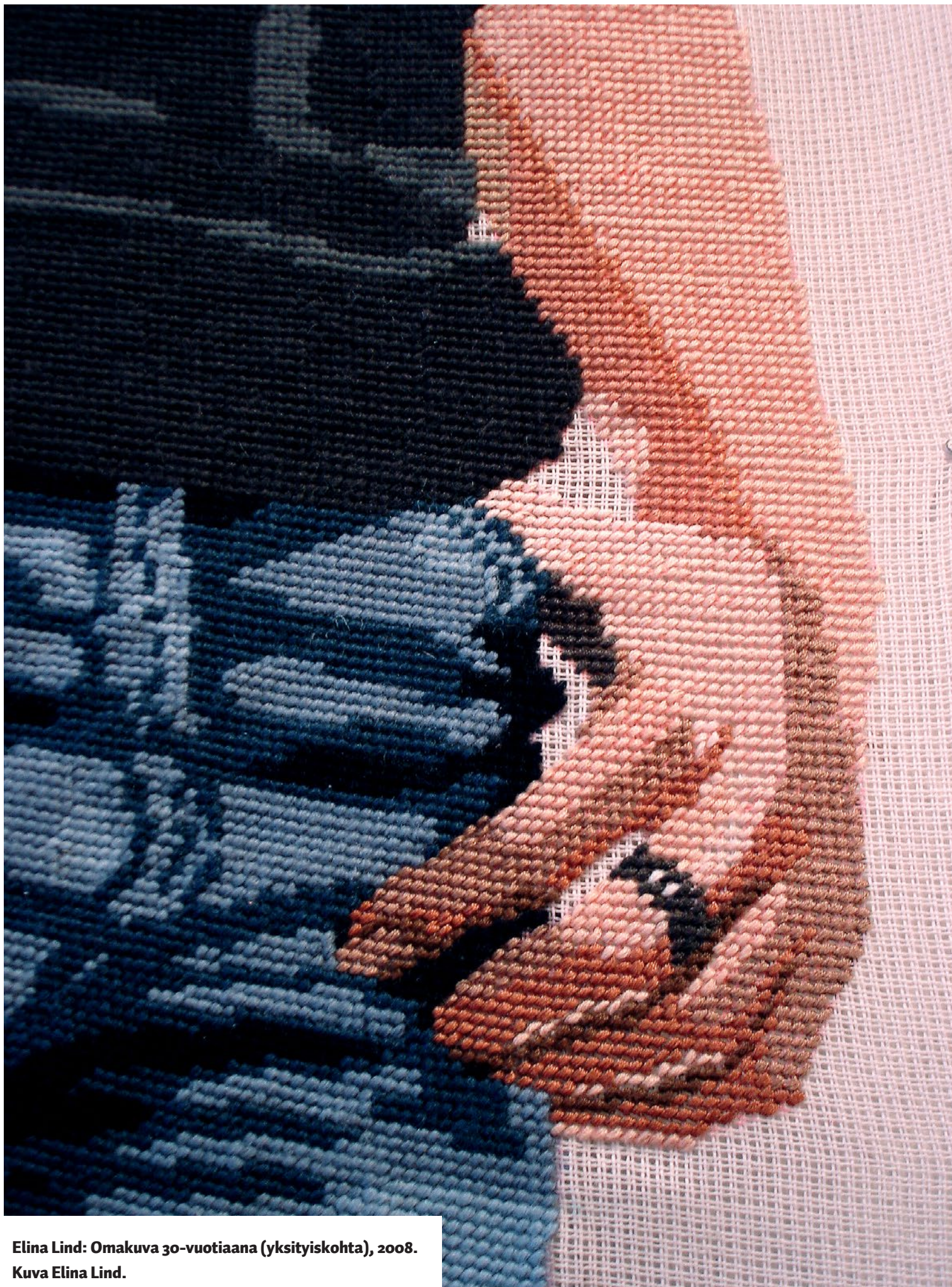
Pehmeät arvot ja poliittisuus

Ahkeruus vastaan leppoistaminen

Kotoinen kosketus

Naiseus

PÄÄTTELY – LOPETUS

Elina Lind: Omakuva 30-vuotiaana (yksityiskohta), 2008.
Kuva Elina Lind.

Johdanto

Jokainen meistä on varmaankin joskus nähnyt ruotsalaisen Carl Larssonin (1853–1919) kotia ja perhettä esittäviä akvarelleja, mutta harva on silti tullut pohtineeksi, kuka on luonut kodikkaan sisustuksen ja taidokkaat käsityöt tai kauniisti vaatettanut kuvien lapset. Carl Larssonin puoliso Karin Larsson os. Bergöö (1859–1928) ei ollut kuuluisalle taiteilijalle pelkkä muusa, vaikka olikin luopunut omasta taidemaalarin urastaan ryhtyessään vaimoksi ja äidiksi. Häntä voidaan pitää varhaisena trendinluojana, jonka vaikutus skandinaaviseen sisustusmakuun oli suuri. Perheen Sundbornissa sijaitsevassa kodissa Karin Larsson toteutti itseään tekstiilitaiteilijana. Hän kutoi kankaita ja gobeliineja sekä kehitti itselleen ja lapsilleen omaperäisen ja mukavan vaatetuksen. Idyllisten kotinäkymien jatkuvasta suosioista huolimatta kesti kauan ennen kuin Karinin luova työ kuuluisan miehensä rinnalla sai ansaitsemansa tunnustuksen.¹

1. Ks. lisää taiteilijapareista Konttinen 1991.

Tämä taidehistoriasta poimittu esimerkki kuvaa osuvasti naisten käsityön näkyvätöntä luonnetta. Tekstiilikäsityötä on vuosisatojen saatossa totuttu pitämään passiivisena ja kotoisana kaunistajana. Taiteen valtatraditio on puolestaan perinteisesti ollut länsimainen, Eurooppa-keskeinen ja miehinen. Naistaiteilijoita ja tekstiilitaidetta on toki ollut jo pitkään, mutta vasta viime aikoina taiteen kenttä on todella moniäänistynyt ja esille ovat päässeet monet aiemmin huomiotta jääneet tekijäryhmät ja tekemisen tavat, kuten luovat käsityötaiturit ilmaisullisine lankateoksineen.

Mirjami Rautio kotonaan teostensa keskellä. Kuva Jaakko Heikkilä. (seuraava aukeama)

Mirjami Raution taide kertoo tarinoita. Kirjontoihin on talletettu elämän suuret ja pienet ilot ja surut. Usein Rautio kuvaa teoksissaan kertomuksia, jotka hän sijoittaa Lapin retkiltä ja Tunisian matkoilta tuttuihin maisemiin. Näiden luovien ja kertovien teosten lisäksi hän on tehnyt versioita venäläisten ja virolaisten käsityömallien innoittamana, ikään kuin omia taitojaan testatakseen. Kirjontatekniikkansa Rautio on kehitellyt itse. Hän luo pintoja ja kuvioita kirjomalla tiheästi eripituisia ja erinäköisiä pistoja rinnakkain ja päällekkäin. Tunusomaista reheville vapaakirjonnoille ovat hehkuvat väririnnastukset. Räiskyvän väripaletin salaisuus piilee vuosien varrella Tunisian matkoilta hankituissa silkkivillavarastoissa. Sieltä ovat peräisin syvät sävyt, jollaisia ei helposti Suomesta löydä. Teosten pohjakangas puolestaan on usein ratkottu kirpputorilta tarkoitusta varten hankituista villakangastakeista. Matkoilla inspiraation yllättäessä ITE-taiteilijan oma hame tai puserokin on saattanut päätyä pohjakankaaksi.

Taide on laajentanut alaansa niin, että se koskettaa aivan tavallisia ihmisiä ja heidän elämäänsä. Nykyaide kurottelee instituutioidensa ulkopuolelle, muokkaa kulttuurin rakenteita ja näyttää asioita uudessa valossa. Aiemmin arkisten asioiden parissa tapahtuu jatkuvasti kiintoisaa liikehdintää, joka ilmenee taiteistuneina ilmiöinä tai taiteeksi tullessa kulttuurin muotoina. Nykyaiteilijat ottavat vaikutteita taiteistuneista ajan ilmiöistä, ja näin ehkä vetävät ne kokonaan taiteen alueelle, tavalla johon taiteen kentän ulkopuolinen amatööri ei pysty. Harrastekäsityöstä tuttujen teknikkoiden siirtyminen kuvataideilmaisuun on yksi tällainen rajanavaus.

Käyttöarvosta näyttöarvoon

Lanka on lineaarinen materiaali – viivaa, jolla piirretään kolmiulotteinen muoto.

Käsitöiden tekemisestä on viime vuosina tullut erityisen muodikasta. Internet on tullut villaan käsityöblogeja ja nuoret, trendikkäät ihmiset saattavat viettää vapaa-aikaansa virkatien isoäidinneliöitä. Facebookissa käsityöohjeisiin keskittyvät ryhmät keräävät jopa kymmeniätuhansia tykkääjiä. Käsitöiden suurta suosiota selittänee ainakin osaltaan se, että massatuotteiden maailmassa käsityötuotteet ovat erilaisia, ainutlaatuisia ja erottuvia, tekijänsä näköisiä luomuksia. Vaikka erilaisten neuleiden huima suosio olisikin ajan ilmiö, käsitöiden tekeminen ei ole pelkkä trendi, sillä trendeihin liittyy ajatus ohimenevyydestä. Käsityö on jotain pysyvää. Sillä on pitkä historiansa, eikä mikään viittaa siihen, ettei käsitöitä tehtäisi myös tulevaisuudessa.

Vaikka käsityön valtavirta keskittyy ohjeita ja perinteitä noudattavaan käsityöosaamiseen, tässä kirjassa keskitytään luovaan ja taiteelliseen tekstiilikäsityöilmaisuun. Erityisesti huomio kohdistuu niin sanottuihin lankatekniikoihin, joihin tässä yhteydessä luetaan neulominen, virkkaus, erilaiset kirjontatekniikat, nypläys ja jopa käsin tuftatut ryijyt. Eli sellaiset käsityön tekotavat, joissa lanka nousee pääosaan. Laajemmin tarkastelun kohteena on käsityöperustainen kuvataide, joka yhdistää aineksia perinteisestä käsityöstä ja kuvataiteesta ja muotoilee näin oman erityisen alueensa sekä taiteen että käsityön kentässä. Se hyödyntää taiteen tapoja ilmaista ja käsitellä asioita. Siihen kuuluvat kädentaitojen ohella itsen ja maailmasuhteen pohtiminen sekä kantaaottavuus. Pehmeä taide voi viestiä kovia totuuksia.

Jo vuosikymmeniä sitten käsityön piirissä tapahtui muutos, jonka seurauksena käsitöitä ei enää tehdä vain hyödyksi vaan yhä enenevässä määrin huvien ja harrastuksen vuoksi. Käyttöesineitähän saa helpommin kaupasta. Käsitöiden tekemisestä on tullut yhä selkeämmin taiteellisen itseilmaisun tapa ja keino, silloinkin kun tuloksena syntyy perinteinen käsityötuote.

Taideilmaisua ja käsityöosaamista yhdistävässä tekemistavassa esteettinen arvo, näytettävyyden ja ilmaisullisuus ovat nousseet selkeästi käyttöarvoa ja toteutuksen tekniistä taituruutta tärkeämmiksi. Tässä kirjassa esitellään käsityötekniikoita käyttäviä

kuvataiteilijoita ja heidän visuaalisesti kiinnostavia käsityöluomuksiaan, niin itseop-
pineiden kuin ammattitaiteilijoidenkin piiristä. Huomion arvoista on, ettei tarkas-
telussa keskitytä perinteiseen tekstiilitaiteeseen, taidekäsityöhön tai niin sanottuun
materiaaliperustaiseen taiteeseen, vaan lähestytään käsityötekniikoita kuvataiteen ja
visuaalisen kulttuurin näkökulmasta.

Taiteesta käsin tarkasteltuna näyttää siltä, että käsityön kentällä on tapahtunut mur-
ros, jonka seurauksena käsityö on määrittynyt uudelleen suhteessa kuvataiteeseen,
julkisuuteen ja itseilmaisuun. Käsityöperustaisen taidekentän sisäistä liikehdintää
kuva vaikutteiden siirtyminen perinteisistä käsitöistä luovaan käsityöilmaisuun
ja esimerkiksi katutaiteesta nykyaiteeseen. Tässä kirjassa tarkastellaan pehmeää
taidetta taiteilija- ja teosesimerkkien valossa sekä esittelemällä ilmiön suhdetta kult-
tuuriin ja yhteiskuntaan.

Eivor Bennert: Lankapallo, 2008. Kettukin taidekokoelma.

Käsityöllä on perinteisesti ollut merkittävä asema erilaisten vanhus- ja vammaisryhmien viri-
ketoiminnassa, koska se harjoittaa motoriikkaa ja muistia, tuottaa elämyksiä ja luo puitteet
sosiaaliselle kanssakäymiselle. Käsityön roolia ei kuitenkaan kannattaisi kutistaa pelkäksi
terapeuttiseksi tekemiseksi. Varsinkin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden taidetoimin-
nasta on noussut taideyleisön tietoisuuteen käsityötekniikoita käyttäviä taiteen omaäänisiä
tekijöitä, joiden tekstiili-ilmaisu rikkoo traditioita ja asettuu kiinnostavalla tavalla osaksi
nykyaiteen kenttää.

**Liisa Hietanen: Vapaa/varattu,
2011. Kuva Minna Haveri**

Hietanen kertoo, että virkattu wc-koppi oli hänelle satunnainen aihevalinta, vaikka sen voisikin ajatella viittaavan pisoaariin taiteen historiassa. Suuriton teos alleviivaa hitaan tekniikan ja huomaamattomien, arkisten asioiden välistä jännitettä. Miksi kuluttaa aikaa ja vaivaa sellaisen tilan kuvaamiseen, jonka ihmiset ohittavat päivittäin ilman että uhraavat ajatustakaan sen esteettiseen tarkasteluun? Hietanen teos julistaa, ettei mikään aihe ole merkityksetön taiteessa tai niin tuttu etteikö sitä voisi kuvata kiinnostavasti. Jokapäiväisen aiheen vuoksi teoksesta muodostuu paikka, jossa eri ihmiset samanlaisine kokemuksineen voivat kohdata.

kätevyyden kulttuuri

Nykykäsityönkin vahvuus löytyy sen pitkistä perinteistä, mutta toisaalta perinteet ovat käsityölle painolasti. Riippuu tekijästä, kokeeko käsityön pitkän historian ja kulttuurisidonnaisuuden peräsimeksi ja ankkuriksi suhteessa omiin ilmaisupyrkimyksiinsä.

2. Ihatsu 2005, 22–23
3. Svinhufvud 1997, 6
4. Anttila 1977, 165–166.

Me suomalaiset olemme käteviä, me osaamme ja haluamme tehdä käsitöitä. Käsityö on tapa ylläpitää ja tallentaa omaa kulttuuriamme.² Kun yrittää paikantaa käsityötä, joutuu kuitenkin varsin nopeasti huomaamaan, ettei varsinaista käsityön kenttää ole olemassakaan. Sen sijaan löytyy monia rinnakkaisia käsityön ilmenemismuotoja; kotiteollisuuskäsityöstä käsityöharrastavuuteen, perinnekäsityöstä materiaaliperustaiseen taiteeseen ja käsityötekniikoihin perustuvaan kuvataiteeseen. Käsityö näyttäytyykin pikemminkin aatteena tai ajatusmallina kuin tiettyinä rajattuna kenttänä tai käsitteenä.³ Historiallisesta perspektiivistä tarkasteltuna suomalainen käsityö on lujasti sidoksissa kansantaiteeseemme, sillä kansanomaiset käsityöt muodostivat sen perusaineksen. Monet nykyisinkin käytössä olevat käsityömallit on kehitelty kansantaiteen pohjalta.

Perinteisen kansantaiteen määrittelyssä oli keskeistä vastakkainasettelu korkeakulttuurisen, ”luovan” taiteen ja alempien sosiaaliryhmien käsityöperustaisen kansantaiteen välillä. Korkeataiteen katsottiin olevan luovien yksilöiden kehittelemää ja sidoksissa tiettyihin kansainvälisiin tyylikausiiin. Kansantaidetta puolestaan pidettiin yhteisenä ja korostuneen yhteisöllisenä, tiettyyn alueeseen ja ihmisryhmään sitoutuvana toimintatapana. Sen ajateltiin olevan maaseutuvaltaisen yhtenäiskulttuurin käsityöperustainen taidemuoto, joka ei muodostanut toisiaan seuraavia tyylikausia. Kansantaiteen tekijät olivat itseoppineita, eli he eivät saaneet varsinaista opetusta työhönsä, vaan käsityötaidot ja tekotavat siirtyivät sukupolvelta toiselle kansanomaisen oppimisen myötä ja muuttuivat vain hitaasti aikojen kuluessa.⁴ Kuten Toivo Vuorela kuvailee: ”Kansan parissa on ollut omat luovat lahjakkuutensa aivan kuin sivilisoituneessa yhteiskunnassakin. Ero on vain siinä, että perinne on siirtynyt isältä pojalle ja äidiltä tyttärelle ilman koulukasvatuksen ja kirjatiedon välitystä.”⁵

Sen huomaa, että jokaiseen teokseen voin liittää kysymyksen: Mitä perinteitä kannamme mukana ja mitä jätämme kantamatta? Se tulee koko ajan esille, koska elän aika erilaista elämää, kuin suurin osa suvustani, ja mihin paineet olisi olemassa. Mitä minä kannan sieltä mukani? (Elina Lind)

Niina Mantsinen: Tera, 2014.
Kuva Ville Lehvonen.

Niina Mantsinen on tuotannossaan uudistanut suomalaista ryijyperinnettä risteyttämällä sen katutaiteen kuvaston kanssa. Hänen tuftatut graffitiryijynsä ovat taitavaa tekstiiliammattilaisen käsityötä, mutta samalla kuvastoltaan vahvasti kiinni spray-graffitin ilmaisukielessä. Mantsinen on jo vuosia seurannut katutaidetta ja valokuvannut sitä. Kun hän näkee jotain omaan tuotantoonsa sopivaa, hän ottaa yhteyttä tekijään ja kysyy lupaa idean varioimiseksi omassa taiteessaan. Hän on myös maalannut suuria seinämaalauksia ja on mukana suomalaisten katu(kuva) taiteilijoiden ammattimaisessa esittely- ja tilauspalvelu Kreative Konnektionissa.

Minna Soraluoma: Leipäpuu. Kuva Minna Soraluoma.

Soraluoma on vapaavirkannut eri talouksien kuukauden aikana käyttämistä leipäpusseista teoksia, joissa on mukailu ajatusta elämänpuusta.

5. Vuorela 1977, 10.

6. Siurala 1993, 34

7. Heikkinen 1991, 18-19

Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa käsityöllä oli itseoikeutettu asema arkipäiväissä. Tuotteita sekä valmistivat että käyttivät samat ihmiset ja perhekunnat. Oli paitsi pakko myös kunnia-asia olla käsistään kätevä.⁶ Nykyisen valtavirtakäsityön voi ajatella syntyneen vastakulttuurina teollisuudelle, sillä silloin kun kaikki tehtiin käsin, ei käsityötä voitu erottaa muusta työstä. Teollisesti tuotettujen kulutushyödykkeiden yleistymisen seurauksena käsityö määrittyi uudelleen ja muodostui sellaiseksi kuin sen nyt ymmärrämme.⁷

Kansantaiteen malli

Käsityön tarkastelu kansantaiteena määritteli sen paikan taiteen kentällä korkea-taiteen vastakohdaksi, mutta samalla taiteellisti kansanomaista käsityötä kiinnittäen huomion sen esteettisiin ominaisuuksiin käytön ja tarkoituksenmukaisuuden sijaan.⁸ Vaikka kansantaiteen käsityötuotteita pidetään esteettisesti korkealaatuisina taidonnäytteinä, niiden suhde taiteelliseen ilmaisuun on ristiriitainen.

Perinteinen käsityöhön perustuva kansantaide on varsin kaukana vapaasta luovuudesta. Kansantaiteelta on suorastaan vaadittu muuttumattomuutta ja anonyymisyyttä, koska niitä on pidetty merkinä kulttuurimuodon aitoudesta ja alkuperäisyydestä. Kansantaiteen olemuksen on katsottu olevan tulosta perinteen siirtymisestä sukupolvelta toiselle kansan ”syvien rivien” perintönä. Näin sen on ajateltu edustavan turmeltumatonta ja vaikutuksista vapaata ainesta, ikään kuin kansan luonnetta ja historiallista totuutta.⁹ Vaikka kansantaiteenkin teosten taustalla epäilemättä vaikuttaa yksilöllinen lahjakkuus, ei persoonallista luovuutta ole tahdottu korostaa. Korkeataiteen vaikutteiden sulautumista alempana taidemuotona pidettyyn kansantaiteeseen on pidetty väistämättömänä, mutta tradition ja itseilmaisun yhdistämisen käsityötuotteissa on epäilty tuottavan epäaitoa kansantaidetta.¹⁰

Tämä muuntumattomuuden vaade selittää osaltaan käsityön malliuskollista luonnetta. Varsinkin naisten käsitöiden piirissä mallista ohjeiden mukaan tekemisellä on pitkät perinteet. Tärkeä uranuurtaja tällä saralla on taidemaalari Fanny Churberg, joka kirjoitti ystävänsä, arkkitehti Jac Ahrenbergin kanssa vuonna 1879 *Uusi Suometar* -lehden pitkän vetoomuksen kansanomaisiin malleihin keskittyvän käsityöyhdistyksen perustamiseksi. Vetoomus sai kulttuuripiireissä välittömästi vastakaikua, ja jo muutamia viikkoja myöhemmin järjestettiin Suomen Käsityön Ystävien perustamiskokous. Churbergin vetoomuksessa perään kuuluttaman suomalaisen tyylin lähtökoh-tana eli ”kansallisen aistin aineksina” olivat kansantaiteesta kopioidut koristeaiheet, joita kerättiin sekä Karjalasta että muualta Suomesta.¹¹ Suomen Käsityön Ystävät sai laajaa näkyvyyttä julkaisemalla kansallissaiheisia kudonta- ja kirjontamalleja Suomen Naisyhdistyksen *Koti ja yhteiskunta* -lehden käsityöliitteessä.¹²

Suomen Käsityön Ystävät oli 1900-luvun alussa organisoimassa toimintaa, jonka tuloksena nimekkäät arkkitehdit ja taiteilijat kuten Eliel Saarinen, Akseli Gallen-Kallela, Helene Schjerfbeck, Hugo Simberg, Louis Sparre ja Albert Edefelt suunnittelivat malleja käsitöihin. Maassamme 1920-luvulla virinnyt käsityöinnostus perustui vahvasti vanhoihin riijy- ja kirjontamalleihin sekä taiteilijoiden design-malleihin.¹³ Suomen Käsityön Ystävät hankki myöhemminkin käsityömalle-

8. Heikkinen 2004, 73-74

9. Anttila 1977, 165-166, 169; Sääskilahti 2000, 69; Kiuru 2000, 79.

10. Sääskilahti 2000, 67.

11. Valkonen 1999, 7

12. Valkonen 1999, 8

13. Suomen Käsityön ystävät 2009.

Niissä on ikuiset asiat, jotka kiehtoo. Tällaiset symbolit kuten elämänpuu ja sielunlinnut. Ne ovat ihan joka kansalla, kaikissa tällaisissa kirjontatöissä läsnä. Niin universaaleja symboleita, että niissä on jotain hyvin voimakasta, minua puhuttelevaa. (Hanneriina Moisseinen)

14. Valkonen 1999, 11-12

15. www.kasityonystavat.fi/fi/legenda

16. www.kasityonystavat.fi

ja ostoina ja tilauksina suoraan taiteilijoilta sekä järjestämällä suosituiksi muodostuneita mallikilpailuja.¹⁴

Kurinalainen pidättäytyminen tradition viitoittamalla tiellä tuki kansallisaatetta. Churbergia ja Ahrenbergia inspiroivat Kalevalan mytologia sekä Karjala, jota pidettiin suomalaisen kulttuurin kehtona. He olivat monien muiden aikalaistaiteilijoiden ja -tieteilijöiden tavoin kiinnostuneet kansankulttuurin esineistöstä, jonka muotokielen uskottiin kumpuavan muinaissuomalaisuudesta. Innokkaana fennomaanina tunnettu Churberg tutustui maalausmatkoillaan maaseudun kansanomaisiin kirjontatöihin ja kudonnaisiin. Hänelle kansannaisten käsityöt edustivat aitoa ja viatonta luovuutta, jonka innoittajana oli ainutlaatuinen suomalainen luonto.¹⁵

Taiteellisista pyrkimyksistä huolimatta vapaa luovuus ei ollut arvossaan, sillä vahva traditio piti kansanomaisen käsityön muuttumattomana eli ajan käsitysten mukaan aitona ja puhtaana vieraista vaikutteista. Nimekkäät taiteilijat uusien, kansanperinteestä vaikutteita ottavien mallien suunnittelijoina puolestaan takasivat korkean esteettisen laadun, johon tavallisen käsityön tekijän olisi ollut vaikea yltää. Vaikka ajat ja asenteet ovat Suomen Käsityön Ystävien perustamisesta muuttuneet, se yhä välittää käsityön harrastajille laadukkaita ryijy- ja kirjontatöitä täydellisinä tarvikepaketteina, joihin sisältyy työpiirustusten lisäksi toteutusohjeet sekä kaikki tarvittavat välineet ja materiaalit.¹⁶

Hanneriina Moisseinen: Sielulintu. Kuva Minna Haveri.

Sielulintu on ikivanha ja laajalle levinnyt symboli. Jo muinaisen Egyptin hieroglyfikirjoituksessa ihmispäinen lintu merkitsi sielua. Suomalaisesta kansanperinteestä tunnetaan tarinoita, joissa lintu tuo sielun syntymässä. Kuoleman hetkellä puolestaan sielun ajateltiin poistuvan ruumiista linnun hahmossa. Varsinkin karjalaisissa uskomuksissa sielulinnulla on vahva roolinsa, josta karjalaisten kirjoitusten lintuaiheet kielivät. Moisseinen on kuvataiteilija, jota puhuttelevat tällaiset universaalit ja ajattomat symbolit. Moisseisen teokset tuovat nykytaiteen kontekstiin muistumia karjalaisesta käsityöperinteestä. Hän on muun muassa kirjoittanut sielulintuja ja elämänpuita animaatiota varten, sekä ommellut sarjakuvaruutuja perinteisten käspaikkojen muotoon. Moisseista kiinnostaa naiseus perinteen kautta: ” Voi olla, että nainen on tehnyt elämässään vain yhden kirjoitun elämänpuun, mutta siihen on kiteytynyt hänen koko elämänsä. Se liina, käspaikkaliina, on voinut toimia kasteliinana, häissä ja ikonin takana. Ja myöskin itkuliinana. Mukana läpi naisen elämän. Siitä kertoen, siihen osallistuen”, hän kuvailee.

Mirjami Rautio: Elämänpuu. Kuva Minna Haveri

muuttuvat merkitykset

Jos lapsi rakentaa lautaselleen perunamuusista vuoren luolineen ja lisää salaattista vihreän metsän, hän harvassa kodissa saa ymmärrystä taiteelliselle teolleen. Tai jos hän kuvioi kuralla vaatteensa tai muotoilee askartelusaksilla otsatukkansa. Sen sijaan lähes mikä tahansa paperille raapusteltu hahmo saa helposti osakseen vanhempien kannustavat keuhut. Näin lähes huomaamatta teemme arjen kulttuurikasvatusta ja siirrämme käsitystä taiteen ilmaisu- ja ilmenemismuodoista yhä uusille sukupolville.

Taide ja taiteen käytännöt ovat kulttuurin säätelemä. Me opimme ilmaisemaan luovuuttamme kulttuurimme normien mukaisesti. Harvoista tulee taiteilijoita, mutta kaikilla on jonkinlainen käsitys siitä, mitä taide on ja millä sekä miten kuvallista luovuutta on totuttu kulttuurissamme ilmaisemaan. Mitä vähemmän taidekasvatus henkilö on saanut, sitä rajoittuneempi on yleensä hänen mielikuvansa ”oikeasta” taiteesta. Tämän saman ajattelumallin mukaisesti, kun käsityö on kerran totuttu näkemään funktionalisena ja ei-taiteena, on tästä mielikuvasta vaikea päästä irti.

’Run äitini kuoli, hänellä oli paljon nyplättyjä pitsejä. Ei niitä osattu arvostaa, kaikki meni. Ehkä tänä päivänä osaisin arvostaa enemmän. (Seija Rintanen /Bluesea)

Taide ja käsityö ovat kumpikin tärkeitä ja pitkän tradition omaavia kulttuurin osa-alueita, joita yhdistää tuotosten ainutkertaisuus. Niillä on kuitenkin merkittävä luonne-ero. Käsityön roolin on perinteisesti ajateltu olevan kulttuurisäilyttävä ja traditioita jatkava, kun taas taiteen on katsottu olevan perusolemukseltaan uutta luova ja eteenpäin

pyrkivä. On tyypillistä ajatella, että käsityöläisellä materiaali ja taidokas tekniikan hallinta ovat ensisijaisia, kun taiteilija puolestaan tekee teoksensa välittämään sanaa – eli yksinkertaistaen; taide on tehty tulkittavaksi ja käsityö käytettäväksi. Tämä raja on vanha ja vankka, vaikka kyseisten kulttuurimuotojen historiallisiin kehitysjuuriin ja yhteiskunnallisiin tavoitteisiin perustuvat erot ovat aina olleet liukuvia ja usein kyseenalaistettuja.

Perinteiset käsityötekniikat ja -mallit ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle, ja tähän perinteeseen on sulautettu kunkin aikakauden omat vaikutteet ja mieltymykset. Kehityksen ja perinteen noudattamisen välillä tuntuu käsityössä vaikuttaneen aina vastakkainasettelu ja ristiriita. Hämmennystä on aiheuttanut suhde muutokseen, sillä käsityöhön näyttää liittyvän paitsi kollektiivinen käsitys oikeasta ja onnistuneesta suorituksesta myös malliltaan että materiaaliltaan oikeaoppisesta tuotteesta.

Marko Suomi: Pitsipenikset, 2009. Kuva Minna Haveri.

Orimattilalainen kuvataiteilija Marko Suomi teoksineen jakoi Heinämaan pitsiperinnetaitajat kahteen leiriin, kun alkoi nyplätä peniskuvia paikallisella perinnepitsiteknikalla. Suomi on monipuolinen käsityötaituri, joka hallitsee ison joukon vaativia perinnetekniikoita. Hän on tehnyt nypläystekniikalla taideteosten lisäksi muun muassa suuritöiset eteisen verhot. Suomi kertoo, ettei hän ole kuvataideteoksissaan pyrkinyt tekniikan oikeaoppiseen käyttöön, vaan on ikään kuin piirtänyt langalla, kolmiulotteista viivaa tavoitellen. Penisten mallit ovat löytyneet internetin seuranhakupalstoilta. Ne ovat kuvia seuraa etsivien miesten ilmoituksissa esittelemistä elimistä. Suomi kritisoi teoksillaan nettideittailua, jossa seuraa ei enää haeta vain kasvokuvilla. Hän on nimennyt kultakehyksiin kootun sarjan osat suoraan seuranhakuilmoitusten otsikkojen mukaisesti, kuten esimerkiksi: NAHKakundi4NAHKakundi ja Koko Suomi Maakunnat kiinnostaa. Paitsi aihevalinnastaan, Suomi on saanut muilta nyplääjiltä moitteita teknisten virheiden määrästä. Esitettyyn kritiikkiin Suomi on vastannut: ”Milloin olette nähneet virheettömän peniksen?”

Suvi Solkio: The Cat, 2011.

Kuva Minna Haveri.

Solkio kertoo käyttävänsä lankaa ja neulaa kynän ja siveltimen kaltaisesti, tutkien kirjontatekniikan maalauksellisia ja piirustuksellisia ominaisuuksia. Hänen taiteeseensa antaa vaikutteita kansanperinnee, populaarikulttuuri, nostalginen kaukokaipuu ja musta huumori. Teoksiin on kirjottu menneestä ja nykyajasta poimittuja viestejä, jotka yhdistävät ihmisiä tietoisesti ja alitajuisesti.

Rajankäyntiä

17. Heikkinen 1996; Heikkinen 1997, 4–6

18. Ks. Svinhuvud 1997, 8

Vaikka käsityöntekijöiden valtavirta yhä keskittyy ohjeita ja perinteitä noudattavaan käsityöosaamiseen, sen rinnalle on viime vuosina noussut vahvana uudenlainen, entistä vapaampi ja luovempi käsityöilmaisuus. Tämä käsityöperustainen taideilmaisuus on irrottautunut monista sellaisista tavoista ja tottumuksista, jotka ovat vuosisatoja rajoittaneet käsityön ilmaisumuotoja. Osaksi uuden käsityökulttuurin kiehtovuus perustuu juuri rajankäyntiin käsityön perinteiden kanssa. Aiemmin mukautuvaksi, kodin piiriin kuuluvaksi, jopa hyveelliseksikin, koettu käsityö saa ajassamme yllättäviä ja jopa yhteiskunnallisesti kantaaottavia muotoja. Valmiiden ohjeiden noudattamisen sijaan luovat käsityötaiturit ilmaisevat lankatekniikoilla vapaasti tuntojaan ja omia esteettisiä mieltymyksiään.

Käsityön kentällä tapahtuneista muutoksista ja individualistisen näkökulman vahvistumisesta huolimatta ei ole harvinaista yhä törmätä ajatteluun, jonka mukaan ainutkertaisuus ja luovuus yhdistetään vain kuvataiteen tekniikoilla toteutettuun taiteelliseen työhön, kun taas toistaminen ja käyttökelpoisuus käsitöihin.¹⁷ Niin syvään on juurtunut ajatus siitä, että käsityö on jotakin, jolla tuotetaan esteettisiä esineitä ja asioita maailmaan. Vastaparina taide puolestaan on jotakin, joka avaa ovia uusiin maailmoihin.

Myös se, mitä käsityöksi luetaan, riippuu paljolti siitä, perustuuko määrittely tuotteeseen ja lopputulokseen vai tekniikkaan ja työprosessiin. Ratkaisevia kysymyksiä ovat: Rajautuuko käsityö vain tiettyihin tekotapoihin ja materiaaleihin? Tarkoittaako käsityön tekeminen itsestään selvästi myös hyvin ja huolellisesti tekemistä? Entä voiko mikä tahansa käsintehty taidokas tuotos olla käsityötä?¹⁸

Miia Ruuhonen: Ilonan kala, 2014. Kuva Minna Haveri

Miia Ruuhonen valittiin Kettukin Vuoden taiteilijaksi 2012. Nimitykseen liittyvässä yksityisnäyttelyssä Ruuhosella oli esillä akryylimaalauksia ja tussipiirroksia sekä useissa yhteyksissä pehmoleluiksi kutsuttuja kierrätystekstiiliolioita. Vaikka Miia Ruuhosella on erityistaiteilijaksi takanaan poikkeuksellisen paljon taideopintoja – kaksi vuotta Hämeenlinnassa Perttulan erityisammattikoulun KUVA-koulutuksessa ja kolme vuotta Kaarisillan ammatillisessa taidekoulutuksessa Nastolassa – ja hänen käsityönsä olivat esillä taidenäyttelyssä, niiden määrittely tekstiiliveistoksiksi ei ole itsestään selvää.

Sosiaalisessa mediassa käsityöntekijät ovat yhdessä pohtineet käsityön rajoja ja merkityksiä. Esimerkiksi kun käsityöhön keskittyvä Taito-lehti vuoden 2009 viimeisessä numerossaan esitteli Internet-maailmassa hyvin suosittujen kakkublogien antia, aiheutti se nettifoorumeilla kiivasta keskustelua käsityön käsitteestä ja sen alasta. Kakkukoristelun lisäksi monet muut käsityöhön ja kädentaitoihin liittyvät ilmiöt jakavat käsityön harrastajien mielipiteitä. Esimerkiksi voimakkaasti tuotteistetut tildaus, tuunaus ja skräppäys ovat monien väheksymiä käsityökulttuureita, askartelua, mutta toisaalta ne ovat nousseet kansan suosikeiksi ja niitä esitellään usein käsityöblogeissa neuleiden ja muiden perinteisempien lajien ohessa.

Olipa käsityön raja millainen tahansa, käsityö yleensä kantaa mukanaan käsitystä kättentaidoista, joskus jopa virtuoosimaisesta materiaalin ja tekniikan hallinnasta. Ehkä siksi esimerkiksi yksityisten käsityöntekijöiden kansainvälistä Etsy-käsityön verkkoakauppaa parodioiva Regretsy¹⁹ ja muut sen kaltaiset sivustot ja julkaisut 2000-luvun alussa nousivat niin suureen suosioon. Kömpelö käsityötuote on ajatuksena niin nurinkurinen, että se koetaan suorastaan vitsikkääksi, varsinkin käsityöosaajien parissa.

19. Vuosina 2009–2013 ilmestyneen Regretsy-nettisivuston ideana oli poimia huvittavimmat epäonnistumiset kömpelöistä tuotteista esittelytekstien virheisiin ja tehdä niistä nokkelasti esiteltäviä koosteita kyseiselle parodiasivustolle. Nettijulkaisujen parhaimmisto julkaistiin myös kirjana *Regretsy, Where DIY Meets WTF*, 2010.

Vapaus

20. Pöllänen & Kröger
2000, 235

21. Kojonkoski-Rännäli
1995, 108

Käsityö ei ole enää vuosikymmeniin pystynyt kilpailemaan kulutustuotteiden teollisen tuotannon kanssa. Kun käsityö menetti asemansa elämisen ja toimeentulon välineenä, se eriytyi työpajoissa tehtäväksi elinkeinoksi tai laajemmin harrastukseksi. Käsityöt profiloituivat sarjatuotantotuotteiden rinnalla yksilöllisiksi tuotteiksi. Kotikutoisuus koettiin vielä muutamia vuosikymmeniä sitten epämuodikkaaksi, ja esimerkiksi käsin tehtyjä vaatteita ei osattu nykyisellä tavalla arvostaa.²⁰ Käsityötuotteet jopa jäljittelivät teollisesti valmistettuja hyödykkeitä. Moni käyttensä jäljestä ylpeä muistaa aikoinaan kuulleensa kehuksi tarkoitetun kommentin ”aivan kuin kaupasta ostettu”.

1960–70 -luvuilla jopa käsityön opetus nähtiin vanhanaikaisena ja sen tarpeellisuus kyseenalaistettiin. Käsityö merkitsi enää marginaalisen pienen ryhmän ammattia ja erilaisten ajankäyttömahdollisuuksien lisääntyessä yhä pienenevän ryhmän harrastusta.²¹ Käsityö ei kuitenkaan missään vaiheessa painunut täysin unohduksiin, siitä piti huolen ihmisten luontainen tarve ja halu toteuttaa olemistaan tekemällä käsin.

Timo Tähkänen: Punainen puristus sarjasta esteettisen kohtaamisen ja kosketuksen tutkimuksia, 2015. Toteutus: Merja Tähkänen. Kuva Timo Tähkänen.

Tähkäsen kustomoitu lapanen liittyy pohdintaan taiteen merkityksestä vuorovaikutuksessa ja sen roolista yhdessä tekemisen ja yhdessä olon välineenä tai lähtökohtana. Teos kuuluu neuleisiin, joita hän on valmistanut yhteistyössä oman äitinsä kanssa. Toimiessaan taiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa hän on käyttänyt Punaista puristusta esimerkiksi kätellessään vanhuksia, jotka tapaa ensimmäistä kertaa. Teos muistuttaa tuttua arkineuletta, mutta korostaa kohtaamisen merkitystä ja tekee kädenpuristuksista pieniä ja intiimejä taidetapahtumia. Tähkänen on aiemminkin tutkinut kohtaamisen ja kosketuksen estetiikkaa maalauksissaan ja värillisissä performansseissaan.

Anna Lappalainen: Ylilääkärin liivi.

Kuva Olli-Pekka Haveri.

Kellokosken prinsessana tunnettu Anna Lappalainen (1896–1988) asui psykiatrisessa sairaalassa Tuusulassa 50 vuoden ajan. Hän väitti olevansa prinsessa ja puhutteli monia sairaalan työntekijöitä ja muita potilaita erilaisilla kuninkaallisilla titteleillä. Lappalainen oli myös erittäin taitava käsistään. Paavali Alivirran astuttua ylilääkärin virkaan hän sai Prinsessalta lahjaksi omatekoisen, värikkään edustuliivin ja töppöset, joita Alivirta käytti sairaalassa jouluna ja muina juhlapäivinä. (Raitasuo ja Siltala 2010)

Käsityön tekemisen merkitys kuitenkin muuttui. Lopputuloksen sijasta alettiin arvostaa aiempaa enemmän tekoprosessin tuottamia positiivisia kokemuksia. Nykyään harrastekäsityön merkittävin hyöty piilee sen tekijälleen tuottamassa mielihyvässä.

22. ks. Kojonkoski-Rännäli 1995, 121

2000-luvulle tultaessa käsityö vapautui lopullisesti jyrkästä hyötyajattelusta ja sitä tiukasti hallinneista tradition vaateista. Kun käsitöiden tekemisen status muuttui, sitä alettiin arvostaa yksilöllisyyden ilmaisuna. Käsityön vahvuudeksi nähdään kyky luoda erityinen yksilön, luonnon ja yhteiskunnan välinen yhteys tavalla, joka perustuu materiaaliseen elämykseen sekä kokemukselliseen ja kriittiseen tietämykseen.²² Nykykäsityö välittää mielikuvia. Se on näyttävää ja viestii tekijänsä ajatuksista ja esteettisistä valinnoista. Käsityö osoittaa tekijänsä taidokkuuden, mutta antaa mahdollisuuden myös luovuudelle, itseilmaisulle ja ilottelulle. Huomionarvoista on, että käsityön uusien ilmaisumuotojen myötä myös perinteisiin malleihin ja tekniikoihin pohjautuva käsityö on kasvattanut arvostustaan.

käsityö ajassa

Koko käsityön kenttä on kokenut murroksen ja sen kautta muutoksen. Käsityö ei ole enää kahlittu kodin piiriin ja tradition malleihin, vaan se on löytänyt uusia ilmenemismuotoja, tekijöitä ja yleisöjä. On syntynyt uudenlaisia kuvataiteen ja käsityön liittoja, joissa yhdistyy jotain uutta ja paljon vanhaa.

Käsityön nousu ajankohtaiseksi ilmiöksi voidaan nähdä kannanottona kestävän kehityksen puolesta. Käsityö tuo esiin inhimilliset pehmeät arvot ja pohdinnat kovien ja teknisten pyrkimysten rinnalla. Se haastaa kysymään, mikä on aitoa ja pysyvää, hetkellisen ja nopean kerskakulutuksen sijaan. Mitä tavarat merkitsevät meille? Milaista on hyvä elämä? Entä mitä tavoittelemme ja pidämme arvokkaana?

Varsinkin nuoret äidit tekevät neuleita. Lapsiakin tehdään nykyään enemmän. Arvot muuttuvat. Ruvetaan tekemään jotakin, mitä tehtiin ennen. Slow-food ja luomuruoka, yksinkertaisempi elämä, vapaaehtoinen köyhäily ja käsityöt – minun mielestäni ne liittyvät toisiinsa. (Elina Arpiainen /knit sea)

Käsityö kuljettaa omaa historiaansa mukanaan, sisäänrakennettuna. Se yhdistää sukupolvet toisiinsa. Käsityössä hiljainen tieto kulkee käsien ymmärryksenä teoksiin ja koskettaa katsojaansa syvältä. Käsintehty tulee symbolisesti, usein myös konkreettisesti, iholle, henkilökohtaisen alueelle ja tunkeutuu tunnemuistiimme. Meidän yhteisessä muistissamme on paikka niin isoäidinneliöille, villasukille ja räsymatoille, korjatuille housunpolville kuin aikoinaan tulevaisuuden uskolla kirjoituille kappioillekin. Tähän tekojen ja tekevien käsien ketjuun nykykäsityötaitajat liittyvät teoksillaan. He eivät takerru tekniikoidensa traditioihin vaan puhaltavat totuttuihin työtapoihin uuden ajanmukaisen hengen.

Käsityötuotteiden funktionaalisuudesta huolimatta käsityöhön liittyvässä estetiikassa ja ilmaisussa on usein ollut kyse ikään kuin kuorrutuksesta, kauniista turhuudesta. Kirjotuissa pöytäliinoissa, nimikoiduissa vuodevaatteissa ja monissa muissa kodintekstiileissä käsityötaidon näytteet ovat puhtaasti esteettisiä lisiä. Nykytekijöiden ei enää välttämättä tarvitse naamioda käsityöilmaisuaan käytettävyyden kaapuun. Tämän päivän käsityö on paikoitellen kokeilevaa ja rajua, ja sellaisenaan varsin kaukana seesteisistä virkatuista pyyheliinapitseistä. Nykykäsityön ensisijainen tehtävä ei välttämättä ole kaunistaa kotia tai vaatetta ihmistä. Siitä on tullut yhä selkeämmin taiteellisen itseilmaisun tapa ja keino. Nykykäsityö mahdollistaa paitsi tekijän ajatusten ja tunteiden esille tuomisen, myös kantaaottavuuden.

Tällaisessa taideilmaisua ja käsityöosaamista yhdistävässä käsityötaiteessa esteettinen arvo, näyttävyys ja ilmaisullisuus ovat nousseet selkeästi käyttötarkoitusta ja toteutuksen teknistä taituruutta tärkeämmiksi. Käsityöperustainen taide on tulosta käsityön kentän sisäisestä paradigmanmuutoksesta, käsityön alan uudelleen määrittämisestä. Nykykäsityöhön liitettävät mielikuvat eroavat suuresti mummonneliöiden ja perinteisten ristipistomallien maailmasta. Sievyys, naisellisuus, koristeellisuus ja koristautuminen eivät enää ole halveksittavia ominaisuuksia taiteessakaan, siksi käsityön on helpompi tulla hyväksytyksi.²³ Tosin monet käsityötaiteilijat, varsinkin ammattilaiskuvataiteilijat, tuntuvat leikittelevän käsityön naiseuden ja ”hyveellisyyden” kyseenalaistavilla teemoilla. Joissain teoksissa käsityön kehollisuus on muuttunut aktiiviseksi ruumiillisuudeksi ja seksuaalisuudeksi.

Uusi käsityö löytää yleisönsä nettimaailmasta, säväyttää katutaiteena ja on uskottava ammattitaiteilijoiden ilmaisutapa. Vaikka käsityöpohjainen kuvataide onkin löytänyt tiensä varsinkin suuriin kesänäyttelyihin, ajankohtaisessa luovuus- ja kulttuurikeskustelussa käsityö usein vieläkin sivuutetaan tai yksinkertaisesti unohdetaan. Vaikka käsityö on ilmaisuvoimainen taidetekniikka ja suosittu harrastus, se on pitkään ollut taidekeskustelussa marginaalissa.

23. Pirjo Seddiki, 2010 pohtii väitöstutkimuksessaan hyvän maun käsitteeseen liittyviä merkityksiä 1800-luvun lopulta tähän päivään saakka sekä erityisesti sitä, miten kaunis ja taiteellisesti arvokas suhteutuu nättiin ja naiselliseen.

Liisa Hietanen: Pirkko, 2009.

Kuva Minna Haveri

Pirkko on opettajan arkkityyppinen muotokuva. Hietanen kertoo, että teosta tehdessään hän ajatteli erityisesti ensimmäisen luokan opettajaansa, mutta hahmoon yhdistyi piirteitä myös muista opettajista ja muista muistoista. Näyttelyssä Pirkko asetetaan aina nurkkaan. Tämä symboloi sitä, ettei opettajalla ole enää samaa valta-asemaa kuin ennen. Pirkko on Hietasen ensimmäinen virkattu veistos. Siinä on kuitenkin läsnä kaikki hänen pehmeille veistoksilleen tutut elementit: tarkkanäköinen arjen tutkiskelu, ihmishahmon luonteikas kuvaus ja valmiin veistoksen aktiivinen suhde ympäröivään tilaan.

Käsityöoppiminen

24. Gauntlett 2011, 8–25
25. Mikkosen (2004, 150)
mukaan käsityöharrastajat tosin korostavat tekijän omatoimisuutta oppimisessa. Kuvaillessaan oppimistaan he käyttävät ilmaisuja ”itse piti opetella” ja ”itse otin selvää”.

Suomalainen kätevyys kulttuuri uhkasi muuttua tv-sukupolven uusavuttomuudeksi. Uusi nettisukupolvi ja -aikakausi on kuitenkin aikaisempaa aktiivisempi. Viime vuosina Internet on tarjonnut uudenlaisen kansanomaisen oppimisen muodon, nettioppimisen. Netissä ohjeet ja kulttuuriset vaikutteet leviävät nopeasti yli kulttuurirajojen. Internet antaa mahdollisuuden luovuudelle ja osallistuvuudelle. Facebook, YouTube, Flickr, Wikipedia ja monet muut sovellukset ovat olemassa vain, koska tavalliset netin käyttäjät tuottavat niihin sisältöä. Netti ei ole vain tiedon etsimistä ja vastaanottamista varten. Se on tärkeä kanava omaehtoiselle sisällöntuotannolle ja julkaisemiselle. Demokraattisena foorumin Internet on vahvistanut käsityötrendiä, ja joidenkin näkemysten mukaan jopa synnyttänyt nykykäsityön kansainvälisen suosion.

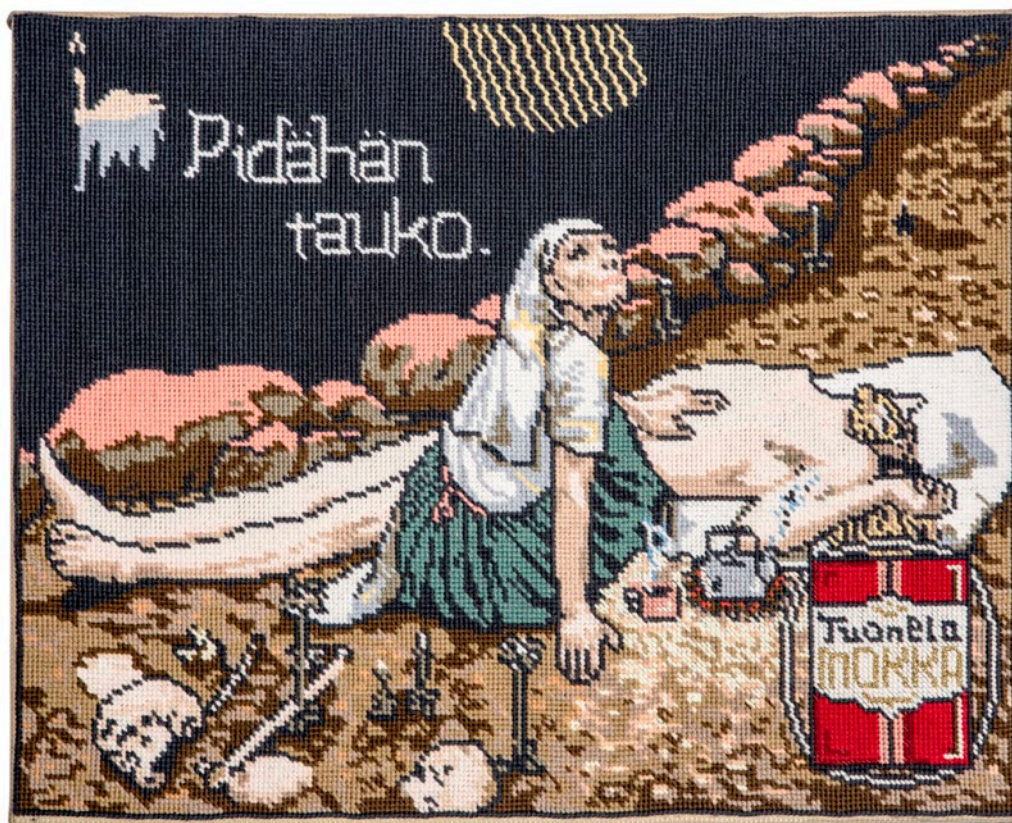
Mediatutkija David Gauntlett näkee nykyisen käsityön suosion askeleeksi kohti ”tekemisen ja toiminnan” (making and doing) kulttuuria, pitkään valinneen ”istu ja omaksu” (sit back and be told) -asenteen sijaan. Hänen mukaansa meidän opettajakeskeinen koulutraditiomme yhdessä viihdeteollisuuden kanssa on tehnyt meistä passiivisia vastaanottajia. Kasvava kiinnostus käsitöihin ja tee se itse -kulttuuriin toimii vastaiskuna tälle passiivisuudelle ja etsii keinoja luovuudelle, sosiaalisille suhteille ja henkilökohtaiselle kasvulle. Hänen mukaansa ihmisillä on voimakas halu luoda maailmaan asioita, joita ei ole olemassa ennen kuin niihin uhratun ajan ja vaivan tuloksena.²⁴

Käsityökulttuurin nousu on kulkenut käsi kädessä sosiaalisen median vallankumouksen kanssa. Internet on mahdollistanut käsityöyhteisöjen muodostumisen pitkistäkin välimatkoista huolimatta. Käsityöläiset ovat perustaneet nettikauppoja ja nettigallerioita töidensä esittämiseksi ja välittämiseksi yleisölle. Nettiblogeissa on käyty vilkasta keskustelua käsityöstä ja sen merkityksistä sekä ennen kaikkea jaettu työohjeita ja malleja.

Se yllättää, että käsityössä kaikki on niin mallisidonnaista. Vaikka olisikin muka ”omasta päästä”, niin taustalla on jokin malli. Kaikki käsityöt ovat versioita jostakin. (Minna Soraluoma)

On syntynyt ilmiö, joka olemassaolollaan voimaannuttaa käsityön tekijöitä. Hiljainen, ennen usein koteihin hautautunut käsityöläisyys on yhdistynyt osaajien yhteisöksi, josta se saa voimaa ja inspiraatiota. Nykykäsityöhön liittyy yhteisöllinen kokemusten ja taitojen jakaminen sekä yhdessä tekemisen synnyttämä kollektiivinen ilo.

Mallioppiminen on tyypillistä käsityötekniikoille.²⁵ Tätä usein kotona tapahtuvaa käsityön oppimista nimitetään kansanomaiseksi oppimiseksi. Kansanomaisessa käsityöoppimisessa osaaminen siirtyy ”isältä pojalle” ja ”äidiltä tyttärelle” -periaatteella perinteistä sukupuolijakoa noudattaen. Oppiminen tapahtuu katsomalla, ikään kuin huomaamatta, jolloin oppijan on vaikea jäljittää oman oppimisensa mekanismeja.

Marja Ruusunen: Pidähän tauko. Kuva Minna Haveri.

Kanavakirjonta oli suosittua etenkin 1950-luvulla. Kanavatyön ideana on kirjoa tärkätylle harsomaiselle kankaalle haluttu kuva tihein pistoin. Kanavatöissä pohjakangas peitetään kokonaan kirjonnalla, joko ristipistoin tai puolikkain ristipistoin. Yleisiä aiheita ovat eläin- ja maisemakuvat sekä taidejäljennökset. Mallikuvio voi olla painettu piirroksena kanavakankaalle tai ruutupaperille, josta se jäljennetään kankaan lankoja laskien. Omien mallien käyttäminen on suhteellisen harvinaista, vaikka nykyään on palveluja, jotka tulostavat halutun valokuvan kanavakankaalle. Ruusunen leikittelee kanavatyömallien kuvastolla. Hän muuttaa aina jotain valitsemassaan taidekuvassa.

Kansanomaisessa oppimisessa oppimisen automaattisuus yhdistyy käsityön yleiseen kollektiiviseen luonteeseen.²⁶ Monet iäkkäämmät käsityön harrastajat kokevat, että heidän lapsuudenympäristöissään kaikki hallitsivat käsitöiden teon.²⁷

Käsityötaidot on nähty suorastaan perinnöllisinä. Niihin on liittynyt sukuyllpeyttä, ja tekniikoiden ohessa ovat välittyneet myös muut arvot ja asenteet. Suvussa tyyppillistä käsityöosaamista on saatettu pitää yllä niin, että tyttöjä on sen avulla myös kasvatettu oman alueen, suvun ja perheen tapaan olla nainen.²⁸ Käsitöiden tekeminen ja käsityömallien pysyminen samoina on saattanut vahvistaa sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta, äitien ja tyttärien yhteyttä.²⁹

26. Ks. kansanomaisesta oppimisesta Glassie 1989, 94–96; Heikkinen 2004, 79; Mikkonen 2004, 150.

27. Ks. Heikkinen 1997, 45.

28. Kokko 2007, 104–105

29. Parker 1984/1996, 131

Heikki Heinonen: Selfie, 2014.
Kuva Virpi Vesanen-Laukkanen

On huomionarvoista, etteivät tekstiili- ja käsityötekniikat yleensä kuulu kuvataideopiskelijoille opetettaviin tekniikoihin. Monet haastattelemistani ammattitaiteilijoista kokevatkin olevansa käyttämänsä käsityötekniikan suhteen itseoppineen asemassa, vaikka omaavatkin taidekoulutuksen. Aalto-yliopistossa kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa Virpi Vesanen-Laukkanen on tehnyt alan pioneerityötä ja jo vuosia opettanut valinnaista Pehmeät materiaalit kuvataiteessa -kurssia tuleville kuvataidekasvattajille. Opiskelija Heikki Heinonen teki applikaatio-omakuvan kyseisellä kurssilla.

30. Kokko 2007, 13–15

31. Louise Waldén (1990)

Kokon 2007, 74 mukaan.

Vaikka kodinperintö ja kansanomainen oppiminen ovat vahvassa roolissa käsityöosaamisessa, myös koulukäsityö on vahva vaikuttaja tarkasteltaessa suomalaisten käsityötaitoa. Käsityön opetus on ollut kiinteässä yhteydessä maamme kulttuuriseen, poliittiseen ja taloudelliseen kehitykseen. Se on kuulunut virallisen oppivelvollisuuskoulun opetussuunnitelmaan koululaitoksemme alkuaajoista lähtien. Uno Cygnaeuksen ansiosta käsityö sai meillä ensimmäisenä maailmassa muiden oppiaineiden kanssa samanarvoisen aseman jo vuonna 1866. Koska kansakoulun henki oli kansansivistyksellinen, Cygnaeus näki käsityön merkityksen nimenomaan kasvatuksellisenä oppiaineena ja kätevyyyteen kasvattajana.³⁰ Tekstiilityöt voidaan jakaa kolmeen luokkaan niiden tarkoituksen mukaan: tuottavaan (valmistaminen), uusintavaan (korjaaminen, parsiminen) tai ei-hyödylliseen esteettiseen työhön.³¹ Perinteisesti koulukäsityö on keskittynyt näistä osa-alueista tuottavaan, hyödylliseen ja käytettävään käsityöhön.

Käsityöllä on vankka asema suomalaisessa kulttuurissa, mutta käsityö kuvataidetekniikkana on yleensä ammattitaiteilijoillakin taidemaailman ulkopuolella opittua, koska tekstiilikäsityötekniikoita ei opeteta taidekouluissa. Ne on opittu kotona, käsityötunnilla, netissä ja niin edelleen. Toisaalta kuvataiteessamme nopeasti leiytyneitä lankatekniikoita, kuten virkkausta ja neulomista, ei kovin yleisesti opeteta myöskään tekstiilialan koulutuksessa. Voisi väittää, että suurin osa käsityöperustaisista kuvataidetta tekevistä taiteilijoista on tekniikkansa suhteen itseoppineita. Monet tekstiilitekniikoita käyttävät kuvataiteilijat kertovatkin olevansa käsityöläisenä harrastelijan tasolla. Teosten taito piilee kuvataiteilijan kyvyssä ilmaista merkityksiä ja hallita muotoa ja sommittelua.

julkinen neule

Aiemmin kodin piiriin rajautuneesta käsityöstä on viime vuosina tullut julkista. Käsityöt ovat voimakkaasti näkyvillä sosiaalisessa mediassa ja Internetin foorumeilla, neulegraffitit piristävät kaupunkikuvaa ja erilaiset yhteisöt tekevät laajoja käsityöhön keskittyviä hyväntekeväisyyskampanjoita. Käsityön julkisuus on uusi ilmiö, mutta taas kerran sekin saa voimansa käsityön perinteistä. Tekstiilejä on kautta aikojen tehty piristämään kanssaihminen arkea. Käsityön avulla on paitsi tarjottu materiaalista apua myös osoitettu henkistä tukea.

Tavalliset ihmiset arvostavat yhä enemmän kulttuurin omaehtoista tuottamista passiivisen kuluttajuuden sijaan. Erityisen selvästi tämä suuntaus on nähtävissä Internetin virtuaalimaailmassa. Yhteisöpalvelut ja blogit kuuluvat voimakkaasti kasvavaan kulttuurin sektoriin. Ne haastavat tavallisenkin netin käyttäjän osalliseksi uusien viestintämuotojen kehittämiseen ja sisällön tuotantoon.

Sosiaalinen media on yhteisöllisesti tuotettua kulttuuria, jonka sisältö kehittyy matkimisen ja lainaamisen, mutta myös uusien muotojen keksimisen kautta. Kyseessä on versio oman aikamme kansanestetiikasta. Ellen Dissanyanake on sanonut, että ihmiset oppivat joka puolella maailmaa puhumaan, mutta mitä kieltä he oppivat, sen määrittää kulttuuri. Nettiyhteisöissä esitelty luovuus ja kädentaidot edustavat kansankielistä taidetta. Sosiaalinen media tarjoaa kanavia, jonka kautta ääneen pääsevät uudet puhujat.

Varsinkin käsityöntekijät ovat ryhmänä aktivoituneet sosiaalisessa mediassa. Käsityötoiminta luo sosiaalista vuorovaikutusta, jolloin tekijät kehittävät itseään yhdessä toisten kanssa ja heidän kauttaan. Tämän päivän käsityössä kansanomaiselle käsityölle ominaisen paikallisuuden ovat korvanneet samasta asiasta kiinnostuneiden maailmanlaajuiset verkostot. Käsityöläiset ovat perustaneet nettikauppoja ja nettigallerioita töidensä esittämiseksi ja välittämiseksi yleisölle. Nettiyhteisöissä käydään keskustelua käsityöstä ja sen merkityksistä sekä jaetaan työohjeita ja malleja. Internet yhdistää käsityön tekijät osajien yhteisöksi, josta sen jäsenet saavat voimaa ja inspiraatiota.

Aino Louhi ja Kaija Papu: Maailman onnellisin puu, 2008. Kuva Kaija Papu.

Kun neulegraffiitit kasvattivat kansainvälistä suosiotaan, nuori suomalainen taiteilijakaksikko päätti verestää kudontataitojaan ja tehdä luvallisia neulegraffiteja. Ympäristötaiteen säätiö valitsi Maailman onnellisimman puun Vuoden 2008 ympäristötaideteokseksi. Kyseinen teos on Pellossa umpimetsässä sijaitseva mänty, jonka runko on seitsemän metrin matkalta päällystetty värikkäällä neulepinnalla.

Virpi Vesanen-Laukkanen: Pitsibussi, 2008. Kuva Virpi Vesanen-Laukkanen.

Graffititaiteen paikkoja ovat myös urbaaniin elämänmenoon kuuluvat julkiset liikennevälineet, erityisesti metrot ja junat. Siinä missä graffitimaalarit luvattomasti sprayaavat vaunujen kylkiä, Vesanen-Laukkanen on luvallisilla tekstiilitempauksillaan pehmittänyt julkisen liikenteen kulkuneuvojen matkustamojen ilmettä. Hänen teoksensa eivät kuitenkaan varsinaisesti kuulu neulegraffitien genreen, sillä kun Vesanen-Laukkanen vuonna 2008 teki ensimmäisen pitsibussinsa kirpputoreilta hankkimiaan kierrätystekstiilejä käyttäen, hän ei ollut vielä tietoinen kyseisestä kaupunkitaiteen neuleilmiöstä.

Blogien kaunis arki

Erityisen tärkeä julkisuuden foorumi tämän päivän kädentaitajille ovat nettipäiväkirjat eli blogit, joissa voi jakaa omaan esteettiseen toimintaan liittyviä kuvia ja pohdintoja laajalle yleisölle nettiyhteisössä. Bloggaus sai alkunsa vasta tämän vuosituhannen alussa, mutta on jo saavuttanut kaikkien netin käyttäjien tietoisuuden. Blogit ovat merkittävä teknologinen, sosiaalinen ja taloudellinen muutosvoima, sillä ne tekevät lukijoista julkaisijoita ja kuluttajista tuottajia.

32. Vilhunen 2012

Katja Vilhunen on käsityötieteen tutkimuksessaan tarkastellut käsityön tekemisen ja yhteisöllisyyden kokemuksia neuleblogeissa. Hänen mukaansa tärkeimpiä syitä neulebloggaukselle ovat yhteyden pitäminen muihin käsityön tekijöihin, tiedonjakaminen, tekniikoiden esittely, päiväkirjamainen työvaiheiden tallentaminen sekä itseilmaisu.³² Vaikka Vilhusen tutkimuksessa maineen kasvattaminen ei noussut merkittäväksi syyksi nettiaktiivisuudelle, on bloggaus epäilemättä myös näkyvyy-

33. Lehtonen 1990, 17,23

34. Vartiainen 2007,

44-45

den hakemista omalle osaamiselle. Yhteisö antaa peilin, jonka kautta voi tarkastella omaa itseään, osaamistaan, haaveitaan ja elämäänsä yleensä. Blogien kävijämäärä ja varsinkin siellä käyty keskustelu sekä päivitysten jaot muualla mediassa toimivat sosiaalisena tunnustuksena.

Suomalaisten käsityöblogien arkitaide asettuu osaksi käsityön ja taiteen välimaastoon sijoittuvaa tee se itse -kulttuuria, joka on Internetin välityksellä leviävänä globaalina ilmiönä lisännyt käsintekemisen arvostusta ja suosiota. Käsityöblogit on helppo nähdä myös elämänhallinnallisena eleenä. Blogeissa yhdistyy yhteisöllisyys ja oman identiteettiin vahvistaminen sekä esteettisen kokemuksen ja käsillä tekemisen merkitykset kaikkine ulottuvuuksineen. Blogi kehystää teot teoksiksi ja muodostaa verkkoon arjen taiteen gallerioita. Nettiyhteisöt tarjoavat demokraattisen foorumin, taidemaailman ilman portinvartijoita. Suosittu blogi osoittaa ylläpitäjänsä taitajaksi, jopa taiteilijaksi.

Käsityöblogeissa käsityöntekijät esittelevät kuvin ja kirjoituksin luomuksiaan. Blogien avulla pidetään yhteyttä ystäviin ja sukulaisiin, mutta myös tuntemattomiin käsityön ystäviin ja toisiin bloggaajiin. Blogeissa kirjoitetaan käsityökuvausten lisäksi omasta elämästä ja ajatuksista.

Käsityön harrastajat löytävät blogien kautta samalla paikkakunnalla asuvia harrastajia ja järjestävät neuletapaamisia, joissa käsityöbloggaajat ja muut käsityön harrastajat kokoontuvat esimerkiksi paikallisiin kahviloihin tekemään käsitöitä yhdessä. Blogien kautta organisoidaan myös valtakunnallisia käsityötapauhtumia, joten niitä voi pitää nykyajan vastineena historiallisille ompeluseuroille.

Yhteisö muodostuu ryhmästä yhteenkuuluvaisuutta tuntevia ihmisiä. Yhteisö voidaan käsittää alueellisesti rajautuvana yksikkönä, sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä tai muusta syystä johtuvien yhteenkuuluvaisuuden tunteiden ja symbolista yhteisyyttä osoittavien ilmiöiden tuloksena. Tärkein kriteeri on, että jäsenet tuntevat, että heillä on jotain yhteistä.³³

Verkkoyhteisöt ovat osoittaneet, että käsityö voi olla yhteisöllistä myös ilman konkreettisia kohtaamisia. Harrastukseen liittyviä ongelmia voidaan ratkoa netin välityksellä yhdessä ja keskustella blogeissa ja muilla Internet-foorumeilla.³⁴ On monia käsityöyhteisöjä, jotka ovat olemassa ja vuorovaikutuksessa vain virtuaalisesti. Ihmisten välisellä fyysisellä etäisyydellä ei verkossa ole merkitystä.

Johanna Seppä: Vapaavirkattu asu.
Kuva Sami Perttilä.

Vaateetus on ihmisen mielen kuvastaja, vartalon suoja ja koriste. Vaateutuksella voi ilmentää paitsi sosiaalista asemaa, myös monenlaisia henkilökohtaisia viestejä. Johanna Sepän villeissä vapaavirkatuissa taidevaatteissa ja -asusteissa ovat innoittajina luonto, primitiiviset kulttuurit ja kuvataide. Hänen käsityön ja luovuuden maustamaa kotielämää on jo useiden vuosien ajan ollut mahdollista seurata Jokkema-nimisen nettiblogin sekä samannimisen Facebook-sivun välityksellä. Blogin kuvauksessa kerrotaan: ”Jokkema on viidakon keskellä oleva villi ja vapaa paikka, jossa mielikuvituksella on tilaa juosta kuin gepardi. Ideoita putkahtelee esiin joka puolelta ja mistä vain voi tehdä mitä vain. Jokkema on itse tehty värikkäämpi rinnakaistodellisuus.”

**Ruttopuisto, Knit 'n' Tag 2012.
Kuva Minna Haveri.**

Helsingin kaupungin nuorisosiain-
keskus ja Novita järjestivät elokuus-
sa 2012 Vanhassa kirkkopuistossa
tapahtuman, jossa puiston puut
päälystettiin neulegraffiteilla.
Kaikki halukkaat olivat tervetulleita
osallistumaan yhteisöllisen kau-
punkitaideteoksen toteuttamiseen.
Ryhmiä ilmoittautui mukaan yli 60.
Tapahtuma oli osa virallista World
Design Capital 2012 -ohjelmaa.
Vuosina 2013 ja 2015 vastaava kau-
punkitapahtuma on järjestetty Turun
Aurajokirannassa.

Hyväntekijät

Taito Groupin vuonna 2012 tekemän kyselyn mukaan eettinen käsityö ja hyväntekeväisyys nähdään tärkeinä arvoina ja perusteina käsitöiden tekemiselle.³⁵ Käsityöaktivismiin viittaavan craftivism-käsitteen luoja Betsy Greerin mukaan hyväntekeväisyyskäsityöllä on mahdollisuus osallistua positiivisen muutoksen syntyyn ja tuottaa iloa muille. Hyväntekeväisyys voi olla merkityksellistä henkilökohtaisella, yhteiskunnallisella ja maailmanlaajuisella tasolla. Käyttäessään luovaa energiaa hyvän tekemiseen, voi konkreettisesti vaikuttaa ja huomata omat mahdollisuutensa.³⁶

Hyväntekeväisyyskäsityö saattaa olla kannanotto jonkin yhteiskunnallisen asian tai liikkeen puolesta. Tekemällä käsitöitä ja osallistumalla kampanjaan voi lisätä asian tunnettavuutta ja vaikuttaa mielipiteisiin. Tärkeää on myös se, että tekijänä voi tuntea olevansa osa suurta, samanmielisten yhteisöä.³⁷

Käsityön avulla tehtävien hyväntekeväisyysprojektien kirjo on niin laaja, että jokainen voi helposti löytää omiin arvoihinsa ja mielipiteisiinsä sopivan avustuskohteen. Maassamme on viime vuosina järjestetty näyttäviä kampanjoita, joissa on neulottu myssyjä ja peittoja vastasyntyneille, pipoja sytostaattihoidoissa hiuksensa menettäneille, hypistelymuhveja muistisairaille vanhuksille, villasukkia niin varusmiehille kuin sivareillekin sekä turvalonkeroita keskosille ja niin edelleen. Monesti hyväntekeväisyyskampanjoiden yhteisöt syntyvät ja ovat yhteydessä Internetin välityksellä, missä projekteja mainostetaan ja tuetaan sosiaalisen median viestinnällä. Hyväntekeväisyyskäsityötä on kuitenkin tehty jo kauan ennen tietoverkkojen keksimistä.

Varsinkin ompeluseuratoiminnalla on pitkät perinteet hyväntekeväisyyskäsityön parissa. Maahamme perustettiin 1800-luvun loppupuolella paljon Rouvasväen yhdistyksiä, jotka kokoontuivat tekemään käsitöitä vuorollaan toistensa koteihin. Toiminnassa tehtiin käsityötuotteita apua tarvitseville tai tuotteita myymällä kerättiin varoja yhteiseen tarkoitukseen. Koska entisvanhaan käsitöitä osasi tehdä jokainen nainen, ne tarjosivat hyvän kanavan auttamistyöhön. Ompeluseuroilla oli naisille vahva yhteisöllinen merkitys. Ne antoivat mahdollisuuden kodin piiristä irtautumiseen ja tarjosivat myös vaihtelua kaupunkien varakkaampien rouvien yksitoikkoiseen arkeen. Ompeluseurat mahdollistivat osallistumisen uudenvälisiin vastuullisiin tehtäviin, kuten puheenjohtajana, sihteerinä tai rahastonhoitajana toimimiseen. Koska seurat olivat kaikille avoimia, ne häivyttivät yhteiskunnallisia luokkaeroja ja tarjosivat tilaisuuden uusien sosiaalisten suhteiden solmimiselle.³⁸

Ompeluseuraliike kukoisti kunniakkaat 150 vuotta ja menetti sitten merkityksensä yhteiskunnallisten muutosten myötä. Suomessa on nykyäänkin monia järjestöjä, joissa tehdään jatkuvasti työtä hyväntekeväisyyskäsityön parissa. Käsityön tekijöiden auttamis- ja vaikuttamishalu ei ole kadonnut mihinkään, toiminta on vain muuttanut muotoaan.

35. Taito 2012

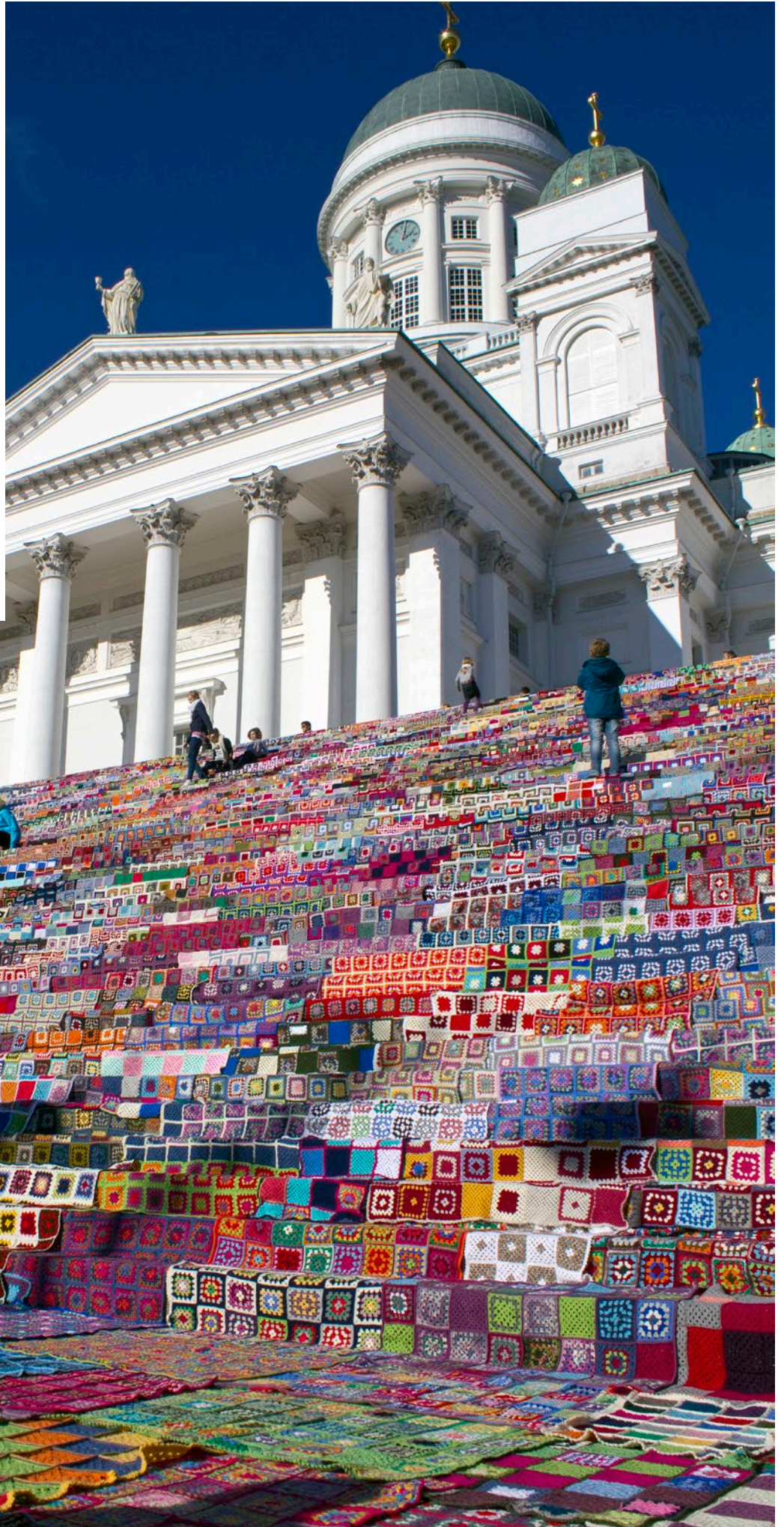
36. Greer 2008, 81–85

37. Greer 2008, 89

38. Voittosaari 1994

**Maailman suurin tilkkupeitto,
Tuomiokirkon portailla vuonna 2011.
Kuva Minna Haveri.**

Marttaliiton, Tekstiiliopettajaliiton ja Novitan Maailman suurin tilkkupeitto-tempauksen toivottiin tuottavan 1000 peittoa. Jättipeittoa varten pikkupeittoja kerättiin kahden kokoisia: 48 tilkun torkkupeittoja ja 24 tilkun vauvapeittoja. Järjestäjien yllätykseksi isoäidin-
neliöillä virkattuja peittoja kertyi 7800. Niillä portaat olisi voitu peittää melkein kahdeksan kertaa. Portaille mahtuneen ennätyspeiton ala oli 35 x 60 neliometriä. Tempauksen jälkeen jättipeittoa varten virkatut värikkäät peitot lahjoitettiin hyväntekeväisyyteen. Peiton tekijöitä oli myös kehoitettu kirjoittamaan ja liittämään peittonsa kulmaan pieni tervehdyksensä lahjan saajalle.

DIY-käsityö

DIY on lyhenne sanoista ”do-it-yourself”. DIY-käsite löi läpi toisen maailmansodan jälkeisinä jälleenrakennuksen vuosina. Yhdysvalloissa valtio organisoi massiivisia DIY-kampanjoita, jotka kohdistuivat omakotirakentamiseen ja asuntojen kunnostamiseen. Isossa-Britanniassa puolestaan DIY-toimintaa kohdennettiin naisille erilaisin kampanjoin, joissa kehoitettiin vaatettamaan perhe ompelemalla, paikkaamalla ja parsimalla vanhasta uutta. 1970-luvulle tultaessa naiset lähtivät työelämään, ja yhä harvempi nainen halusi tarttua käsitöihin, joiden nähtiin symboloivan epätasa-arvoista sukupuolijakoa. Do-it-yourself -käsite olikin pitkään synonyymi maskuliinille kodinkunnostukselle, joskin se merkitsi yleensä amatöörimäistä puuhastelua erotuksena ammattimiehen toiminnalle.

Remonttiseiskan ohella DIY-käsittellä on myös luovempi ja poliittisempi merkitys. Kun DIY-ilmiö nousi esiin 1960-luvulla, se liittyi vastakulttuuriin, jonka mukaan koulu tarjosi oppijoille vain abstraktia tietoa eikä jokapäiväisessä elämässä selviämisen taitoja. Perusajatuksena tee se itse -ideologiassa on, että jokaisen tulisi seurata

Marja Ruusunen: Pyhä Pekka. Kuva Minna Haveri

Kun Marja Ruusunen oli kahdeksanvuotias, hänen mummonsa tutustutti hänet kanavakirjontaan. Hän sai tehdä joitain kohtia mummonsa Taistelevat metsot -työstä. Seuraavan, oman työn aiheena oli nallekarhu. Välillä Ruusunen oli pitkään tekemättä kirjontoja, mutta aikuisiällä luomisen tarve veti takaisin vanhan rakkauden pariin ja perinnettä ja kantaaottavuutta yhdistävistä kanavakirjonnoista tuli Ruususen taiteen tunnusmerkki. Pyhä Pekka -teoksessa kanavatoistakin tuttu Leonardo Da Vincin Viimeinen ehtoollinen saa uuden tulkinnan. Ruususen teoksen keskipisteenä on Musta Pekka -korttipelistä tuttu hahmo.

Aino Louhi ja Kaija Papu: Pitsihilli, 2009. Kuva Kaija Papu.

Kesällä 2009 Papu ja Louhi päällystivät Hyvinkään keskustassa sijaitsevan Mauno Oittisen vuonna 1963 pystytetyn Hitsaajat-patsaan neuleella. Syntyneellä teoksella oli vahva sanoma: Hyvinkäällä on ollut patsaan sponsoroineen Kone Oy:n tehtaan lisäksi monia naisia työllistänyt Hyvinkään villatehdas, mutta vain maskuliinisen teollisuuden historiaa on kunnioitettu julkisella veistoksella kaupungin keskustassa. Pitsihilli nosti menneisyyden naisten työn tasavertaisesti esille, vaikka vain hetkeksi.

omia kiinnostuksen kohteitaan ja rakentaa ymmärtämystään yksilöllisistä lähtökohdista. Tähän liittyy ajatus ruohonjuuritason toiminnan merkityksestä sekä ekologisista arvoista.³⁹

2000-luvun alussa DIY-käsite alkoi määrittyä uudelleen. Käsityöt alettiin nähdä vastapainona yhteiskunnan koko ajan kiihtyvälle työtahdille ja urasuuntautuneisuudelle. Kotoilusta ja kotiäitiydestä tuli muodikasta. Samalla DIY-käsityö ja perinteinen feminiininen käsityöharrastus lähentyivät toisiaan.⁴⁰ DIY-käsityö on kuitenkin henkisesti varsin kaukana perinteisestä käsityötraditiosta. Se ei edusta valtavirtäkäsityötä perinteisine malleineen ja käyttötarkoituksineen. Vaikka tekijät käyttävät totuttuja käsityötekniikkoja, jopa tuttuja malleja, he määrittelevät uudelleen käsityön sisältöä, merkitystä ja paikkaa. Myös raja taiteen ja käsityön välillä hämärtyy.⁴¹

DIY-käsityön rinnalla puhutaan DIY-aktivismista, joka koostuu moninaisista vaihtoehto- ja vastakulttuurisista ilmiöistä, joiden ytimessä on kollektiivinen toisen tekeminen ja suora toiminta. Instituutioiden ulkopuolelle asettuvista tuottamisen tavoista on käytetty myös käsitettä ”indie” (independent), mutta indiellä tarkoitetaan usein myös ”normaalille” vaihtoehtoista estetiikkaa.⁴² Käsityön piirissä sillä yleensä viitataan käsityötekniikkojen sekä modernin, vaihtoehtoisen ja jopa kumouksellisen tyylin, sisällön ja aiheiden yhdistelmään.⁴³

Tee-se-itse -käsiteperheeseen kuuluu myös DIY-käsityöaktivismi, joka rakentui kolmannen aallon feminismiin, DIY-aktivismiin nousun ja sosiaalisen median yleistymisen yhteisvaikutuksesta. DIY-käsityöaktivismi merkitsee yhteiskunnan valtarakenteisiin kohdistuvaa vastakulttuurisuutta ja omaehtoisuuden korostamista käsityön keinoin. Sen hengessä käsityöaktivistit ovat perustaneet erilaisia käsityökollektiiveja, järjestäneet tapahtumia ja kampanjoita ja perustaneet kaikille avoimia verkkoyhteisöjä, jotka perustuvat jaetun asiantuntijuuden idealle. Rakenteiden luomisen lisäksi ilmiössä on keskeistä aktiivinen kannanotto käsityön keinoin. Kolmannen aallon feministisen liikkeen toimijat nostivat käsityön esille feministisenä tekona. He argumentoivat, että käsityö on ollut marginaalissa sen feminiinisenä pidetyn luonteen vuoksi. Antikapitalistinen argumentti puolestaan nosti käsityön keinona vastustaa massakulttuuria ja epäeettistä ”hikipajojen” halpatuotantoa. Ekologinen argumentti korosti, että käsityöllä ja varsinkin kierrätysmateriaalien käytöllä voi hillitä ilmastonmuutosta. Kantaaottavalla käsityöllä on monia sisältöjä, kohteita ja ilmenemistapoja. Yhtenä lajina on Suomessakin yleistynyt neulegraffiti, joka edustaa pehmeämmin kantaaottavaa käsityöaktivismia.⁴⁴

39. Gauntlett 2011, 50–53

40. Collanus 2013

41. Waterhouse 2010, 8

42. Collanus 2013

43. Waterhouse 2010, 8.

Neulegraffitit

45. ks. www.guerrilla-gardening.org

46. ks. www.reverse-graffiti.co.uk

47. Malinen 2011, 32

48. Malinen 2011, 19. Ks. lisää *Muutaman töhryn tähden*.

Luvattomat graffitit saattavat herättää mielikuvan vaarasta, anarkistisesta toiminnasta, töhryistä. Uudessa urbaanissa katutaiteessa jälkensä voi jättää ympäristöönsä ilman tusseja, spray-purkkeja, tarroja ja julisteita. Viime aikoina myönteistä huomiota ovat herättäneet erityisesti sellaiset kaupunkitaiteen muodot, jotka pyrkivät herättämään huomiota ja lisäämään ympäristön kiinnostavuutta jättämättä kaupunkitilaan pysyviä merkkejä. Tällaisia kaupunkitaiteen muotoja ovat esimerkiksi sissipuutarhurius sekä pesu- ja neulegraffitit. Näissä tällä vuosituhanella suosiota saavuttaneissa urbaaneista ilmiöissä on kyse kansalaisaktiivisuudesta, ei niinkään tottelemattomuudesta. Niissä kaupunkilaiset ottavat ohjat omiin käsiinsä ja kaunistavat ympäristöään eri keinoin. Sissipuutarhurin välineinä on kukat ja kasvit, jotka istutetaan esimerkiksi kaunistusta kaipaaviin tienpenkereisiin tai liikenteenjakajiin tai muistuttamaan vaarallisista risteyksistä tai onnettomuuspaikoista.⁴⁵ Pesugraffitissa puolestaan likaantuneeseen, pakokaasuista ja kaupunkipölystä mustuneeseen seinäpintaan tai vastaavaan tehdään jälkiä poistamalla eli puhdistamalla.⁴⁶

Julkisessa tilassa olevaa taidetta voidaan kutsua urbaaniksi taiteeksi eli kaupunkitaiteeksi, guerilla-taiteeksi tai katutaiteeksi. Katutaide-käsitettä käytetään yleisesti kuvaamaan ei-tilattuja ja ei-ammattimaisesti tuotettuja visuaalisia merkkejä julkisessa kaupunkitilassa. Katutaide on genre, jonka juuret ovat graffiteissa. Monet katutaiteilijat yhä arvostavat vain tekstiin perustuvaa luvatonta graffitia. Graffititaidetta tutkinut Piritta Malinen kuitenkin huomauttaa edelliseen viitaten, että Suomessa näin tiukka suhtautuminen graffitiin ja katutaiteeseen on harvinaista. Hänen haastattelemansa nuoret graffitintekijät määrittävät graffitin katutaiteeksi ja painottavat toiminnassaan erityisesti taiteen osuutta.⁴⁷

Maalatut graffitit ovat kiistatta osa kaupunkikulttuuria. Ilmiönä niihin sisältyy kuitenkin ristiriitaisia piirteitä. Osa näkee luvattomatkin graffitit julkista tilaa piristävänä kaupunkitaiteena, osalle ne ovat epätoivottuja töhryjä. Pääkaupunkiseudulla graffiteista käytävää keskustelua on pitkään leimannut Helsingin Rakennusviraston vuosien 1998–2008 ajan kestänyt Stop töhryille -projekti, jonka pyrkimyksenä oli nollatoleranssi julkisen tilan haltuunottoon liittyvien tekojen osalta. Paikkojen rikkominen, tarrojen liimaaminen ja tagien ja graffitien maalaaminen niputettiin kaikki samaan, yleensä nuoren väestönosan tekemään ilkivaltaan. Samalla kaupunkitilasta pyrittiin poistamaan myös luvalliset ja jopa tilauksesta tehdyt maalaukset, koska niiden pelättiin kannustavan laittomaan toimintaan. Stop töhryille -projektin päätyttyä on julkiseen keskusteluun alkanut nousta yhä enemmän graffiteja taiteena pitäviä näkökantoja. Vuodesta 2010 lähtien myös Helsingin seudulla on toteutettu useita luvalliseen graffitimaalaukseen liittyviä projekteja.⁴⁸ Graffitin asemaa sekä kuvataiteen kentällä että pääkaupunkiseudulla vahvistaa Vantaan taidemuseo Artsin profiloituminen katutaiteen esittelyyn.

Elina Arpiainen: Neulegraffitit.

Kuvat Elina Arpiainen

Neulegraffiti-ilmiö syntyi vuonna 2005 Yhdysvalloissa Texasissa, missä Magda Sayeg keksi somistaa vaatemyymälänsä ovenkahvan pienellä neulepalalla. Neule herätti välittömästi niin paljon ihastunutta huomiota, että Sayeg päätti ystävänsä kanssa levittää ideaa lähiympäristöön. Näin syntyi ensimmäinen neulegraffariryhmä, Knitta please. Suomeen neulegraffiti tuli vuonna 2008. Ensimmäinen suomalainen neulegraffaaja on tamperelainen Elina Arpiainen, joka törmäsi ilmiöön Kaisa Lekan sarjakuvan välityksellä. Vuosina 2008–2012 Arpiainen esitteli Internetissä neulegraffitituotantoaan bloginimellä knit sea.

Elina Arpiainen: Need a support? 2009. Tampereen Kelan porraskaide. Kuva Elina Arpiainen.

Paitsi ihastusta, neuletaide kaupunkitilassa on kohdannut myös vihostusta. Kirjailija Mari Mörö varmasti kiteytti monen neulegraffiti-ilmiötä kritisoineen tunteja, kun kirjoitti Kantri-liitteen (15.11.2012) kolumnissaan: ”Siinä vaiheessa kun liikennemerkkejä ja -tolppia aletaan oikein tosissaan päällystää palmikkoneulein, on syytä toimia. Ehdotankin, että kaikki jotka ovat huolissaan lyhtypylvään vilustumisesta, voisivat jättää julkisille paikoille kinnas- tai sukkaparin ihan ihmistä varten. Ne voi myös kiikuttaa kouluihin tai vanhainkotiin – missä vain ihmisiä on. Kyllä käsitoille ottajia löytyy: arjen taitoja arvostavia lajitovereita ei tarvitse naapurikunnasta hakea. Tolppa ei välitä alpakkakaulurista hittojakaan.”

49. Malinen 2011, 95

50. vrt. Malinen 2008

Perinteisen graffitin tekijöiden joukossa on vain hyvin vähän naisia, sillä spray-graffitit kuuluvat osaksi miehistä hip-hop -kulttuuria.⁴⁹ Naisvaltainen urbaani neule on viimevuosina asettunut näyttävästi osaksi katutaiteen genreä. Julkiseen tilaan luvalla tai luvatta kiinnitetty neulegraffiti on useimmiten villalangasta toteutettu pienehkö neule tai virkkaus. Muun katutaiteen tavoin myös neulegraffiteihin kuuluu nimetömyys ja epäkaupallisuus, mutta myös luvattomuus. Muiden graffarien tavoin neulegraffaritkin käyttävät jokamiehen oikeutta, tai oman käden oikeutta, julkiseen tilaan, ja jättävät henkilökohtaisen merkkinsä yhteiseen alueeseen pyytämättä eleellen lupaa tai hyväksyntää.⁵⁰ Vaikka neulegraffitit ja urbaani neuletaide eivät ole aina sisällöltään poliittista, ne politisoivat tilan muodollaan ja sijainnillaan. Neulegraffitit haastavat kysymään, kenelle kaupunkitila kuuluu ja kuka saa päättää puolestamme mitä julkisessa tilassa näemme.

Muun kuin tilauksesta tehdyn katutaiteen tekeminen vaatii uskallusta. Se on luova ja sosiaalinen ele, ”statement”, joka tuottaa erityisen henkilökohtaisen ympäristökemuksen, osallisuuden julkisen kaupunkitilan visuaaliseen ilmeeseen. Viranomaisien kielteisyys katutaidetta kohtaan ei tunnu ulottuvan neuleisiin. Silti langallakin taiteiltuihin henkilökohtaisiin julistuksiin liittyy jännitys. Ei lain rikkomisen vuoksi, vaan näkymättömien ja sanattomien normien ylittämisen takia.

Seija Rintanen: Neulegraffitit.

Kuvat Seija Rintanen.

Rintanen eli Bluesea on tehnyt satojen neulegraffitien teostuotannon. Hän esittelee graffitejaan sininenmerinimisessä blogissa, yhdessä Pohjoistuuli nimisen graffari-kollegansa kanssa. Rintasen tuotanto on täynnä pieniä kokeiluja eri tekniikoilla. Itse valmistamiensa tilkkujen lisäksi hän käyttää graffiteihinsa kierrätysmateriaaleja ja -neuleita. Rintanen on piristänyt ympäristöään katutaiteella paitsi kotimaassa myös matkoillaan Euroopassa ja Aasiassa. Jokaiseen neuleteokseen on kiinnitetty nimilappu, joka johdattaa blogiin.

Poliisin yleinen näkemys tuntuu olevan, että neulegraffitit eivät ole kiellettyjä, koska ne eivät tuhoa tai sotke toisen omaisuutta eivätkä näin ollen järkytä yhteiskuntarauhaa. Spraygraffitien poistaminen maksaa rahaa ja on vaivalloista, joten graffitit ovat laittomia ja ne pyritään poistamaan välittömästi. Neuleiden poistaminen puolestaan onnistuu tarvittaessa vaivattomasti, usein ihan käsin, napakasti kiskaisten tai saksia apuna käyttämällä. Koska neuleet on helppo poistaa jälkiä jättämättä, niitä ei koeta laittomiksi, ja siksi ne saavat jäädä paikoilleen.

Vaikutteiden ja tyyllisten piirteiden lainaaminen eli katutaiteen kielellä baittaaminen on tyyppillistä graffitikulttuurille.⁵¹ Myös neulegraffiteissa tyyllilainat ja blogeissa nähtyjen ideoiden toistaminen ovat tavallisia. Neulegraffitit ovat katutaiteeseen liittyvä alakulttuuri, jolla on oma, vaikkakin vielä lyhyt, historiansa, tyyppilliset ilmenemismuotonsa ja tyyllilliset piirteensä, jotka pysyvät melko samoina tekijästä riippumatta. Neulegraffiti on samaan aikaan individualistista ja yhteisöllistä. Se on kuulumista omaan alakulttuuriin, joka luo tietynlaisen taiteilijaidentiteetin, vaikka tekijät usein tuntuvat kyseenalaistavan oman taiteilijuutensa ja katsovat lukeutuvansa pikemminkin käsityön harrastajien joukkoon, ei katutaiteilijoihin.

Neulegraffitit edustavat kuvataiteellista käsityöilmaisua, mutta niidenkin taustalla vaikuttaa usein neulekokeilujen hyödyntäminen, ikään kuin käytännöllinen idea. Vaikuttaa siltä, että suuri osa ainakin pienemmän tuotannon omaavista neulegraffareista on pitkän linjan käsityöharrastajia, jotka hyötykäyttävät langantähteet ja neulekokeilut graffiteissaan. Neulegraffitit valmistuvat usein jämälangoista ja koetilkuista. Joskus paikka valitaan valmiiksi ja neule toteutetaan mittojen mukaan, mutta useimmiten valmiille palaselle etsitään sopiva paikka, johon se kiedotaan tai ommellaan kiinni.

Varsinkin neulegraffiti-ilmiön alkuvuosina neuleblogit olivat tärkeä osa neulegraffitikulttuuria. Blogien välityksellä graffitien tekijät muodostivat Internetissä toistensa tekemisiä seuraavan ja kommentoivan yhteisön. Blogit auttoivat myös reaali maailman yhteyksien luomisessa, vaikka suurin osa kanssakäymisestä jäikin virtuaali maailmaan. Blogia lukemalla pystyy helposti näkemään, miten neulegraffiti-ilmiö levisi koko Suomeen. Ilmiön alussa pääpaikkoja olivat pääkaupunkiseutu ja varsinkin Tampere, josta ensimmäiset suomalaiset neulegraffitit ovat kotoisin.

Uutuudenviehätyksen haihduttua neulegraffiti on menettänyt myös osan katuuskottavuuttaan ja alkuaikojen kapinaluonnettaan. Viime vuosina neulegraffitin ympärille on rakennettu isoja luvallisia tempauksia, ja sen avulla on haettu huomiota mitä erilaisimmille tapahtumille. Myös koulut, päiväkodit ja jopa vanhusten keskuksat ovat järjestäneet yhteisöllisiä neuleprojekteja, joissa on pehmeällä taiteella piristetty yhteistä ympäristöä.

itse tehdyn elämän ja arjen taide

Osana suomalaista nykykulttuuria ITE-taide edustaa tavallisten ihmisten villin omaleimasta kuvallista luovuutta. ITE-taide on oman aikamme kansantaidetta, kansan taidetta kansalle. Perinteisessä suomalaisessa kansantaiteessa hyödyllisyys ja kauneus ovat aina kulkeneet käsi kädessä. ITE-taiteilijat eivät kuitenkaan tee käyttöesineitä, vaan taideteoksia, sillä nykyskansantaiteessa näyttävyyden on korvannut käytettävyyden. ITE-taiteilijoilla on tekevien käsien lisäksi keksivä mieli.

ITE-taiteen juuret ovat maaseutukulttuurissa, jossa arvostetaan kätevyyttä ja oma-varaisuutta. Usein ITE-taiteilijoiden tavoitteena on tehdä aikaa ja vaivaa säättämättä jostakin halvasta ja hyödyttömästä hienoa ja arvokasta. Arjen yhteydessä ITE-taide näyttäytyy tekijänsä elämäntapaan ja asuinpaikkaan sitoutuvana luovana toimintana.

ITE tulee sanoista ”itse tehty elämä”, mikä viittaa siihen, että ITE-taiteessa on keskeistä emansipatorinen asenne: ITE-taiteilijat tekevät taidettaan omista lähtökohdistaan ja omaa näkemystään noudattaen. He sanoutuvat irti taiteen säännöistä ja ovat ”oman onnensa seppiä” normien määräämässä maailmassa. ITE-taide on vain ilmiön näkyvä osa, sillä kyseessä on elämänasenne, elämässä selviämisen tapa ja itsellisyys.

ITE-käsityö

Traditionaalisessa kansantaiteessa naisille kuuluivat tekstiilityöt, miesten käsitöihin lukeutuivat puolestaan raudan, puun, nahan, tuohen ja saven käsittely.⁵² Perinteelle uskollisesti myös oman aikamme harrastaja- sekä koulukäsityö ovat selkeästi sukupuolittuneita.⁵³ ITE-taiteessa tämä sukupuolittuneisuus on johtanut sukupuolten väliseen epätasa-arvoon, sillä perinteiset miesten käsityöt tuntuvat helposti määrittyvän nykyskansantaiteen piiriin, kun taas naisten suosimat tekstiilityöt liitetään harrastajakäsityöhön ja tekstiilitaiteeseen.⁵⁴ Se, mitä ITE-taiteena esitetään, riippuu niistä määrityksistä ja rajoista, jotka ohjaavat ITE-taiteeksi löytämistä.⁵⁵ Epäilemättä naisten käsistöistä löytyisi monia persoonallisia ja innovatiivisia esimerkkejä, mutta käytännöllisen funktionsa vuoksi ne jäävät huomaamatta, koska ITE-taiteen näkökulma on muotoutunut vapaata luovuutta ja teosmaisuuksia korostavaksi.

52. Ks. Vuorela 1977; Talve 1980.

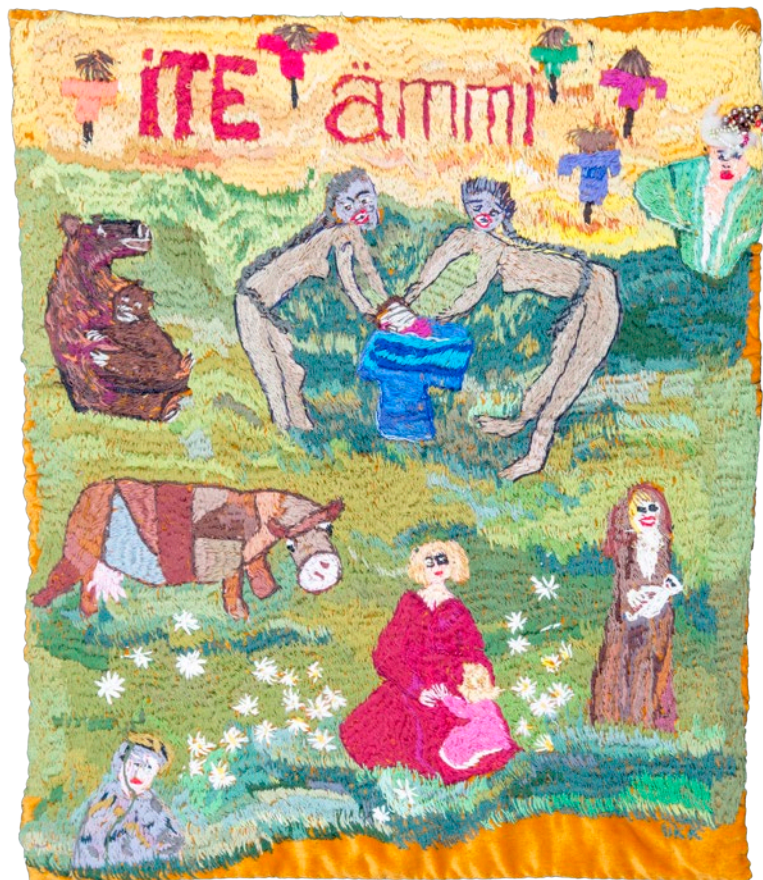
53. Ks. Heikkinen 2004, 77 harrastajakäsityöstä. Kouluaineena käsitöillä tarkoitetaan sekä teknistä työtä, johon kuuluvat pääasiassa puu- ja metallityöt, että tekstiilityötä, johon lukeutuvat ompelu, kudonta, neulonta, virkkaus, kirjonta ja huovutus jne. Käytännössä pojat useimmiten valitsevat teknisen ja tytöt tekstiilikäsityön.

54. Ihatsu (2003) kritisoi nykyskansantaiteessa vallitsevaa miesnäkökulmaa, joka sulkee naisten käsityöt huomion ulkopuolelle.

55. Haveri 2015

Ullakaisa Kaarlela: ITE Ämmi. Kuva Minna Haveri

Maaseudun Sivistysliiton organisoima, vuonna 1997 alkanut ITE-hanke on maailmanmittaluokassa ainutlaatuinen nykykansantaiteen keräys- ja kartoitushanke. Kansallinen Itse Tehty Elämä – ITE -projekti kesti virallisesti vuoteen 2000 saakka, mutta käytännössä sen aloittama toiminta nykykansantaiteen parissa on jatkunut keskeytyksettä. Valtakunnallisessa kartoituksessa kerättiin tiedot noin 300 itseoppineesta taiteilijasta, joista 70 esiteltiin ITE-taiteilijoina näyttelyissä ja julkaisuissa. Myöhempien maakunnallisten kartoitusten myötä ITE-taiteilijoiden joukko on kasvanut merkittävästi. Alun kansallisessa kartoituksessa esille nousivat laajat teostuotannot ja suuret patsaspuistot. Tarkemman paikallisen seulonnan tuloksena on löytynyt runsaasti myös pienempinä kokonaisuuksina näyttäytynyttä ja sisätiloihin kätkeytyvää kansanluovuutta. Yksi ITE-toiminnan alullepanijoista ja voimahahmoista on ITE-ämmiksikin kutsuttu MSL:n entinen kulttuurijohtaja Liisa Heikkilä-Palo, jolle Kaarlela on kirjoittanut teoksen lahjaksi. Kirjonnassa etualalla on Heikkilä-Palo uudessa mummon roolissaan lapsenlapsensa kanssa, mutta taustalta löytyy monia ITE-taiteen merkkiteoksia Parikkalan Patsaspuiston pyykkäreistä Alpo Koivumäen Minttu-lehmään.

56. Ks. naisten käsityö-harrastuksesta myös Anttila 1983, 2–3; Heikkiläinen 1997, 6; Luutonen 2002, 11.

ITE-taidetta esiin tuoneiden Maaseudun Sivistysliiton ja ITE-museon kiinnostus on tähän saakka pääasiallisesti kohdistunut veistoksiin ja suuren mittakaavan teosympäristöihin, jotka ovat tyypillisempiä miestaiteilijoiden tuotannolle. Luultavasti naiset osallistuvat enemmän ohjattuun harrastustoimintaan ja toteuttavat luovuuttaan traditionaalisia taide- ja käsityötekniikkoja käyttäen, ja ovat jääneet näin ITE-toimijoiden huomion marginaaliin. 30 vuotta kansalais- ja työväenopistoissa käsityötä opettaneen Vuokko Isakssonin mukaan naiset tuntuvat kaipaavan yhteisöllisyyttä ja siksi kansoittavat kansalais- ja työväenopistojen taito- ja taideaineiden ryhmät. Miesten hän epäilee harjoittavan luovuutta mieluummin itsekseen, koska heitä ei puutyöpiirejä lukuun ottamatta opistoissa juuri näy.⁵⁶

Ennen ITE-ilmiön nousua taidemaailman tietoisuuteen kansantaiteen nykymuotoa ajassamme hahmotteli vuonna 1994 Suomen kotiteollisuusmuseossa (nykyisin Suomen käsityön museo) järjestetty näyttely *Kauneus on katsojan silmässä – kansantaide tänään*. Se oli käsityön ja käsiteollisuuden erikoismuseon ensimmäinen harrastuskäsityöhön liittyvä näyttely, jonka tarkoituksena oli herättää keskustelua siitä, mitä kansantaide on nykyään ja mikä on sen asema suomalaisessa kulttuurissa. Ongelmalliseksi koetussa ”tämän päivän kansantaiteen” määrittelyssä päädyttiin rajaukseen,

että kansantaiteeksi nimitettiin käsityötä, jota harjoitetaan tekemisen ilosta sekä viihtyvyyden ja itseilmaisun vuoksi ja jonka tuloksena syntyy pääasiassa käyttöesineitä.⁵⁷

Tarkastelun kohteeksi kotiteollisuuseumeon projektissa rajautuivat itseoppineiden käsityön taitajien tekemät tuotteet, joissa katsottiin ilmenevän tekijöiden arkitodellisuus ja kauneusihanteet. Aihevalinnoilla haluttiin laajentaa kansantaiteen käsitettä ja etsiä yhteyksiä perinteisen ja uuden kansantaiteen välillä.⁵⁸ Seija Heinänen mainitsee näyttelyjulkaisussa joitakin yhtymäkohtia niiden välillä. Esimerkiksi autojen koristemaalauksessa ja rekipeitoissa hän näkee vaikuttimena saman komeilun ja erottautumisen halun, tosin muuttunein kuva-aihein. Perinteen osittaisesta siirtymisestä on Heinäsen mukaan kyse myös silloin, kun huoneentaulujen mietelauseita on painettu tyynyliinoin.⁵⁹

Koska sekä kansatieteessä että taidehistoriassa käsitöiden on katsottu olevan kansantaiteen perusainesta, suomalaisten laajan käsityöharrastuneisuuden voisi ajatella edustavan kansantaiteen nykymuotoa. Tällainen nykykansantaiteen määrittäminen olisi mahdollisesti tuonut kaivattua selvyttä käsityön ja taiteen keskinäiseen problematiikkaan.⁶⁰ Nykykansantaiteen merkitykset ja konteksti määriteltiin kuitenkin eri tavalla ITE-taiteen yhteydessä. Sen myötä harrastajakäsityölle ja -taiteelle ominainen traditiosidonnaisuus sai väistyä omaperäisen ilmaisullisuuden ja teosmaisuu-
den tieltä.

ITE-taidetta oman aikamme ei-ammattimaisesta käsityöstä tulee silloin, kun persoonallinen, taiteellinen itseilmaisuus nousee toteutuksessa taidokkuutta ja oikeaoppisuutta tärkeämmäksi ominaisuudeksi. ITE-taiteessa teokseen ja sen toteutukseen liittyvät laatukselliset kriteerit ovat yleensä tekijän itsensä asettamia ja hänen yksilöllisen näkemyksensä mukaisia. Silti käsityöperustaiseen ITE-taiteeseenkin liittyy käsityölle ominainen harjoittelu, harjaantuminen ja virtuositeetti sekä jossain määrin kollektiivinen käsitys onnistuneesta suorituksesta.⁶¹

Ehkä tekstiilitekniikat ovat niin voimakkaasti traditioonsa sitoutuvia, että ITE-taiteen piirissäkin on selvempää kutsua näitä teoksia ITE-käsityöksi. Näin tekstiilitekniikoilla tehdyt työt vapautuvat ”teosmaisuu-
den” vaatimuksesta, sillä osa käyttötekstiilien muotoon toteutetuista käsitöistä on hyvin innovatiivisia ja omaperäisiä. Kun näihin omaäänisiin tuotoksiin vielä liittyy voimakas elämänhallinnallinen merkitys ja sitoutuminen tekijän arjen ympäristöön, ollaan selvästikin tekemisissä ITE-kulttuuriin kuuluvan ilmiön kanssa.

Varsinkin käsityöperustaisen taiteen ollessa kyseessä, ITE-taiteilijoilla ja harrastajilla on paljon yhteistä. Taiteen tekeminen on virkistystoimintaa, jossa korostuvat taiteen elämänhallinnalliset vaikutukset. Harrastajakäsityön ja ITE-käsityön elämänsisällöllisessä merkityksessä ei välttämättä ole paljonkaan eroa. Intensiivisesti käsitöitä

57. Heinänen 1994b, 4.

58. Heinänen 1994a, 3.

59. Heinänen 1994b, 6.

60. Ks. Heikkinen 1997, 9.

61. Kupiainen (2004, 35) toteaa, että vaikka nykytaiteet ovat etääntyneet muotoon ja tekniseen laatuun liittyvistä vaatimuksista, on käsityön alueella säilytetty suhde muoto-ominaisuuksiin ja valmistusprosessin virtuosimaiseen hallintaan.

Rauha Ryynänen: Vuontele.

Rauha Ryynänen teokset kertovat lapsuudesta Karjalan Vuonteleen kylässä, sota-ajasta ja evakkoon joutumisesta sekä elämän tärkeistä ihmisistä ja tapahtumista. Ryynänen aloitti elämäkerrallisten applikaatioteostensa ompelun 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Kirjoessaan hän samalla kertoi muistojaan lapsilleen. Paitsi omaa historiaansa hän välitti samalla eteenpäin vanhaa tapakulttuuria ja muis-titietoa, jonka muistamisen ja edelleen kertomisen apuna kuvat toimivat. Suurin kaikkiaan 21 teoksen tuotannosta on 1,33 x 2,04 m kokoinen Vuonteleen kylää kuvaava työ, jonka tekeminen kesti puolitoista vuotta. Teoksessa Ryynänen on kuvannut karttamaisen tarkasti kotikylän 52 taloa oikeille paikoilleen ja merkinnyt talojen viereen niissä asuneiden perheiden nimet. Itsensä hän on kirjonut teokseen neljästi; viemään kukkia opettajalle, retkeilemään, pakenemaan pillastuneita hevosia ja uimaan Vuonneljärvessä.

Rauha Ryynänen: Vuontele.

Siirretty edelliselle aukeamalle. Tähän uusi kuva

harrastavat ihmiset voivat olla tekemiseensä sitoutuneita ja tuntea suoranaista tekemisen pakkoa. Ero ITE-käsityön ja käsityöharrastajien välille tulee ilmaisun tavasta. Yksi tärkeimmistä ITE-taiteen ominaisuuksista on pyrkimys omaperäisyyteen. Käsityöharrastajat puolestaan työskentelevät usein valmiiden mallien ja ohjeiden pohjalta.

62. Parker 1984/1996, 14.

Kirjontatyöt ovatkin kautta aikojen eri kulttuureissa olleet monelle naiselle taiteellisen tyydytyksen lähde.⁶² Kirjonta on myös ITE-käsityössä laji, joka on helppo tunnustaa ja tunnistaa ITE-taiteeksi, koska sillä on monista muista tekstiilitekniikoista poiketen epäfunktionaalinen luonne. ITE-kirjonnat muistuttavat usein sekä tyyliältään että aihekirjoltaan nykykansantaiteen maalaustaidetta. Silloinkin kun kirjonta liittyy käyttötekstiiliin, sen tehtävä on esteettinen vailla käytännöllistä merkitystä.

Helinä Savonen: Sarja virkattuja muotokuvapatsaita. Kuva Minna Haveri.

Helinä Savosella on modistikoulutus ja hän on myynyt muotialan yrityksessään naisten hattuja. Eläkkeellä koreat päähineet ovat vaihtuneet ilmeikkäisiin, virkattuihin muotokuva-päihin. Käsityöosaaminen ja kauneuden taju näkyvät Savosen taiteessaankin. Lisäksi näissä talouspaperirullatelineen ympärille tehdyissä päissä on runsaasti huumoria. Savonen on virkannut myös vanulla täytettyjä reliefipäitä sekä kaksiulotteisia muotokuvia ja maisemia.

Käsityö elämänhallintana

63. Luutonen 2004;
Pöllänen & Kröger 2000,
240–241;

64. Kojonkoski-Rännäli
1995; Karppinen 2005

65. Keskitalo 2012, 69

66. Luutonen 2004, 14–18

67. Vähälä 2003

Käsityöt tallentavat tekijänsä kosketuksen, ajatukset ja muistot, vaikka eivät usein viesti niitä aktiivisesti eteenpäin. Käsitöissä tekijän kokemukset voivat olla piilotettuina lankojen lomaan, joten käsityöt ovat kuin sanattomia päiväkirjamerkintöjä. Käsityötekniikoilla syntyneet tuotteet kantavat mukanaan monia tarinoita. Käsitöihin, sekä tekoprosessiin että valmiiseen tuotteeseen, liittyy paljon käsityön tekijän esteettisiä valintoja, silloinkin kun ne tehdään valmiin mallin pohjalta.

Kuvataiteilija Joseph Beuysin kuuluisan sanonnan mukaan: ”Jokainen on taiteilija.” On vain löydettävä itselle ominainen ilmaisun tapa ja tunnistettava omat vahvuudet. Käsitöiden tekeminen tarjoaa monille naisille luontevan ilmaisukanavan. Käsityöt eivät merkitse tekijöilleen pelkkää ajanvietettä tai tapaa hankkia käyttökelpoisia tuotteita tai kodin kaunistuksia. Käsitöiden tekemisellä voi harrastuksenakin olla tärkeä elämänsisällöllinen, jopa elämänhallinnallinen, tehtävä.

Kun käsityön tekijyys kiinnittyy voimakkaasti ihmisen persoonaan, hänessä syntyy halu kehittää taitoja ja omaa luovuuttaan eli toteuttaa itseään ja omia ajatuksiaan. Luova toiminta lisää henkistä ja jopa fyysistä hyvinvointia. Se on väline oma elämän ja itsen arvostamiseen.⁶³ Käsityön tekeminen on ihmisen perusintentio. Ihmisellä on luontainen halu ja taipumus tekemiseen ja rakentamiseen. Käsitöiden tekeminen on motivoivaa ja syvästi tyydyttävää, koska se vastaa tähän inhimilliseen perustarpeeseen.⁶⁴

Pula-aikana käsitöiden tekeminen oli pakon sanelemaa, koska mitään ei saanut ostettua. Silti käsityöt toivat myös iloa ja kauneutta arkeen. Kansallisessa historiassamme käsityö ei ole ollut ainoastaan materiaalin selviämiskeino, vaan myös psyykkinen, sillä se on tarjonnut henkisen pakopaikan vaikeissa olosuhteissa.⁶⁵ Kautta aikojen naiset ovat käsitöitä tehdessään löytäneet tilaa ja ajan ajatella omia ajatuksiaan ja mahdollisuuden irrottautua arjesta. Käsityön harrastajalle sekä tekoprosessi että syntyvä tuote saattavat olla yhtä tärkeitä. Tekemiseen liittyy paljon positiivisia tunteita. Käsityön ilo syntyy tekemisestä itsestään, uppoutumisesta työhön.⁶⁶ Neulomisen terveysvaikutuksia tutkineen Eija Vähälän mukaan neulomisessa yhdistyvät taito, meditaatio ja emotiot. Siinä mielihyvän tunnetta tuovat värit, materiaalit ja neulominen toimintana. Vähälä on tutkinut käsityöprosessia ihmisen hyvinvoinnin kannalta, tehden myös fysiologisia mittauksia koehenkilöiden neulomisen aikana. Hän kuvailee, miten luovan käsityöprosessin avulla voi saavuttaa rentoutuneen, hyvänolontunnetta lisäävän meditatiivisen tilan, jolloin käsityön tekijän syke hidastuu ja hän tavoittaa onnellisuuden tunteen.⁶⁷

Käsityön tekeminen voi olla viihtymistä ilman tietoisia tavoitteita. Se voi myös tarjota tekijälleen luovan tyydytyksen lähteen, sillä käsityöllä voi ilmaista itseään näkyvällä tavalla. Vähälän mukaan on mahdollista, että käsityön tekemisen kautta käsityön

Ullakaisa Kaarlela: kirjonta. Kuva Minna Haveri

Monet Kaarlelan teosten aiheista kumpuavat taiteilijan henkilökohtaisesta elämänhistoriasta, mutta niissä heijastuvat myös ajatukset, unet, näyt ja enteet. Lisäksi hän on maalannut langalla ilmaisuvoimaisia Kalevalan tulkintoja, joiden runsaasti kirjailtu pinta loimuaa värejä. Taiteen tekeminen on Kaarlelalle ilon ja mielenrauhan lähde, joka auttaa jaksamaan joskus raskaaksi käyvässä arjessa. Kaarlela on kahdeksan lapsen äiti. Nuorimman lapsensa vammaisuuden vuoksi hän on joutunut viettämään pitkiä odotteluaikoja sairaaloissa ja laitoksissa. Näissä tilanteissa kirjontatyö on ollut ajanviete ja seuralainen. Se on kevyt kantamus, joka kulkee laukussa helposti mukana.

Anna Lappalainen: Nimetön kirjonta. Kuva Olli-Pekka Haveri.

Kellokosken Prinsessana tunnettu Lappalainen kirjoi kymmenittäin omintakeisia tauluja, joiden aiheina toistui usein Madonna tai Pyhä perhe. Hän aloitti tekstiilitaulujen tekemisen jatkosodan aikana ja kirjoi niitä aina 1970-luvulle saakka. Pula-aikana hän purki teoksiaan varten langanpätkiä vaatteista, kun muuta ei ollut saatavilla. Ohjatut käsityöt olivat osa Kellokosken sairaalan toimintaterapiaa, jonka avulla pyrittiin edistämään potilaiden hyvinvointia. Prinsessa ei kuitenkaan ollut kiinnostunut ohjauksesta ja neuvoista vaan teki taulunsa oman mielensä mukaan, juuri niin kuin itse halusi. Signeerauksen Prinsessa teki mieluisesti kultalangalla, jolla hän myös lisäsi kimmallusta omiin vaatteisiinsa. (Raitasuo ja Siltala 2010)

tekijälle muodostuu sellainen konkreettinen tapa hallita prosesseja, jota hän voi käyttää muissakin elämäntilanteissa. Vähän mukaan luovasta käsityön tekemisestä voi muodostua ihmiselle väline, jonka avulla ”luovat kyvyt pääsevät toteutumaan, ja näin tekijällä on mahdollisuus tulla omaksi itsekseen, hyväksyä itsensä, tuntea tervettä itsetuntoa ja samalla tuottaa konkreettinen käsien tuote, josta voi itse nauttia ja jota voi esitellä muille”.⁶⁸

68. Vähälä 2003, 187

69. Anttila 1983, 1993

70. Vähälä 2003, 13–14

71. Linko 1998

Vähälän tutkimuksen taustana on Anttilan kehittämä käsityötaidon oppimisprosessin viitekehys.⁶⁹ Kyseisessä mallissa tulevat esille tekijän persoonallisuus, taidot, tiedot ja asenteet, tavoitteet ja odotukset, työ suoritus ja sen tulokset sekä tekijän tarpeiden tyydytys. Vähälä korostaakin käsityön olevan kokonaisvaltaista toimintaa. Se vaatii paitsi ihmisen henkisten ja älyllisten kykyjen myös hänen fyysisten ja motoristen taitojen käyttöä ja harjaantumista. Työn tekijäksi tarvitaan ihminen kokonaan eli hänen koko kykypalettinsa kädentaidoista mielikuvitukseen.⁷⁰

Käsitöiden kautta tekijä voi saada tukevamman otteen ympäröivästä maailmasta. Vaikka käsitöitä on totuttu kohtelemaan anonyymeinä taidon näytteinä, eikä tekijäpersoonaan ole juurikaan kiinnitetty huomiota, käsityöt voivat silti vahvistaa tekijänsä identiteettiä ja näkyvyyttä. Käsityötuotteen todistavat kättentaidoista ja es-tetiikan tajusta, mutta välittävät myös muita henkilökohtaisempia viestejä. 1990-luvun lopulla Maaria Linko teki tutkimuksen elämäkerroista, joissa ihmiset kertoivat taiteisiin liittyvistä kokemuksistaan. Käsityöelämäkerroissa nousi voimakkaasti esille minän rakentaminen ja itsensä toteuttaminen käsityön kautta. Myös terapeutitset ulottuvuudet tunnistettiin, ja käsityön kerrottiin edistävän mielenrauhaa ja eheyty-mistä ristiriitaisissa elämäntilanteissa. Kirjoittajat katsoivat käsityön mahdollista-van itseterapian, ja siksi sitä käytettiin tietoisesti ongelmanratkaisun välineenä.⁷¹

tekstiili kuvataiteessa

72. Lukkarinen 2008, 40

73. Veräjänkorva 2007, 10

74. Veräjänkorva 2007, 10

75. Castren 2006, 6–7

76. Castren 2006, 7

Tekstiilillä on kuvataiteessa monia rooleja. Se voi olla teoksessa pelkän tekniikan asemassa. Usein kuitenkin tekotapa ja materiaali ovat olennainen osa taideteoksen viestiä ja sisältöä. Tekstiilitekniikoita käyttävät kuvataiteilijat eivät välttämättä koe liittyvänsä tekstiilin traditioon omilla teoksillaan, mutta silti myöntävät että materiaali ja käsintekeminen ovat keskeisiä teoksen merkityksen muodostajia.

Neuleita on tehty yli 900 vuotta vaatettamaan ja kodintekstiileiksi. Pitkään tekstiilin asema yhteiskunnassa olikin esteettisestä painotuksesta huolimatta käytännöllinen ja funktionaalinen. Käsityön yhdistyminen paitsi kansantaiteeseen myös fyysiseen työhön ja kotitalouden hoitoon etäännytti sen tehokkaasti kuvataiteesta ja sen modernismin arvoista.

1960-luvulla neuletekniikat alkoivat yleistyä taideilmaisussa, koska kuvataiteilijat ajalle tyypillisesti etsivät uusia ilmaisutapoja ja muotoja. Euroopassa ja Amerikassa syntyi uusi, itsenäinen tekstiilitaide, jota kutsutaan nimellä ”fibre art”. Muutos oli kokonaisvaltainen ja tapahtui niin teosten sisällöissä, tekniikoissa, materiaaleissa kuin esillepanossakin.⁷² 1970-luvulle tultaessa tekstiilitekniikkojen suosiota kuvataiteessa lisäsi se, että ne alettiin yhdistää feministiseen liikehdintään. Samaan aikaan yhteiskunnalliset ja ekologiset arvot sekä vaihtoehtoisten elämäntapojen etsintä nostivat käsityön arvostusta.⁷³

Sisällöllisesti ja ilmaisullisesti kuvataide ja tekstiilitaide lähentyivät toisiaan voimakkaasti postmodernistisessä vaiheessa. Tekstiilitaide hyväksyttiin taiteen lajiksi ja tekstiiliteoksia ostettiin julkisiin tiloihin.⁷⁴ Taidekriitikko Hannu Castrenin mukaan tärkeänä syynä yhdentymiselle oli se, että tekstiilitaide sisälsi aineksia ajan henkisen murroksen ilmentämiseen. Naisten alueelle kuuluvaksi koetut tekstiili ja käsityö radikalisoituvat taiteessa ja yhteiskunnassa kyseenalaistamaan maskuliinisuuden valtaa.⁷⁵

Nykytaiteessa painopiste teoksen on sisällöllä ja sanomalla, joten teoksen arvoa ei arvioida sen mukaan, millainen materiaalin käsittelytaito taiteilijalla on. Tahallisen kömpelösti maalattu tai veistetty teos saattaa olla taiteena taidokkaasti toteutettua suoritusta kiinnostavampi. Tekstiilitaide kuitenkin kumpuaa yhä vuosisataisista taidon perinteistä, joiden mukaan vasta opitun ja hiotun taidon kautta taiteellinen vapaus voi vapaasti ilmetä.⁷⁶ Tekniikkaa korostettaessa vaarana on, että taitavuus jättää varjoonsa taiteellisen ilmaisun.

Tuija Teiska: Perhe 2009, yksityiskohta. Kuva Minna Haveri.

Teiskan koloristiset veistokset elävät ja toistavat räsymattojen estetiikkaa. Teiska kertoo, etteivät muut käsityötekniikoita käyttävät taiteilijat tai neuleen trendikkyys ole vaikuttaneet hänen tekniikkavalintoihinsa tai ilmaisuunsa. Hän kokee, että hänen tekniikka on osa häntä, koska lähipiirissä on tehty aina käsitöitä. Teiska kertoo tuntevansa lapsuudestaan peräisin olevat materiaalit ja värit kodikkaiksi ja helposti lähestyttäviksi. Kuin itsestään matonkuteita seurasi tekniikka, joka sopii materiaalin kolmiulotteiseen työstöön. Kun hän ei löytänyt sopivaa koukkuja leveän matonkuteen virkkamiseen, hän päätti toteuttaa teoksensa lapsuudesta tutulla tekniikalla, sormivirkkaamalla, ilman muita työvälineitä. Toisaalta Teiska ei työvälinettä kaipaakaan, sillä hän haluaa tehdä nimenomaan käsillä, jotta voi todella tuntea käsillä tekemisen tunteen. Sormivirkkaukseen jääviä koloja hän täydentää punomalla. Näin teoksista tulee kirjavia ja tiiviitä. Tekstiiliveistoksissa on ”Kajaanin värit, lapsuuteni värit. Ne mitä kotona oli”, Teiska kuvailee.

Hanneriina Moisseinen: Käspaikoille kirjutut sarjakuvaruudut. Kuva Minna Haveri.

Moisseinen näkee, että naiset ovat tehneet käsitöitä kautta aikojen, jotta ovat pysyneet järjissään ja jaksaneet raskaassa arjessaan. Käsitöiden kautta heille on tarjoutunut pakopaikka kauneuteen. Vaikka yhteiskunta ja naisen asema ovat muuttuneet, käsityön merkitys on pysynyt. Moisseinen näkee, että käsityön kasvava suosio tarjoaa vastapainon länsimaiselle nykyjärjettömyydelle, kaiken ylenpalttisuudelle. Kun ympärillä on liikaa kiirettä, tavaraa, mainoksia ja välkkyviä värivaloja, ihminen kaipaa rauhaa ja omaa hetkeä. Se löytyy helposti kutimen parista, hän pohtii. Moisseiselle itselleen kirjonta kuvatekniikkana edustaa kurinalaista, jopa pedanttia työskentelyä. Koska tekniikka on hidas, kurinalaisesta tilasta muodostuu meditatiivista henkistä työtä. Käsitöihin on tallentunut myös aika, joka työn parissa on vietetty. Moisseinen uskoo, että hitaalla kirjontatekniikalla toteutettujen kuvien äärellä katsoja pysähtyy pidemmäksi aikaa. Piirretyt kuvat kertovat yksittäisistä tapahtumista, mutta kirjutut etenevät hitaammin, viestien painavampaa asiaa.

Taidekäsityö ja materiaalipohjainen taide

Taide, käsi ja työ. Yhdistelmässä käsi viittaa siihen, että kyseessä on jotain konkreettista ja käsinkosketeltavaa. Työ puolestaan kertoo, että siihen liittyy aktiivista tekemistä ja vaivannäköä.⁷⁷ Taide lisää merkityksen, jonka mukaan toiminnan tuloksena syntynyt konkreettinen tuote on ilmaisullinen ja teosmainen. Yhdistelmälle on tunnusomaista pyrkimys rajojen rikkomiseen, samalla kun perinteitä ja ominaislaatu kunnioitetaan.⁷⁸

Sanakirjamäärittelyn mukaan käsityö tarkoittaa käsin tai käsissä pidettävien työkaluin suoritettua työtä sekä käsin tehtyä tuotetta, varsinkin naisten tekemää. Taidekäsityö puolestaan tarkoittaa tekijältään taideaistia vaativaa käsityötä.⁷⁹ Taidekäsityö, tai käsityötaide, merkitsee jonkin materiaalin taiteellista työstämistä käsityötekniikoita käyttäen. Siinä idea ja taide ovat lähtökohtia, jotka saavat toteutuksensa käsityötekniikoin. Taidekäsityön on määrä tuottaa taiteellisia, uusia ja ainutkertaisia teoksia. Se kuitenkin astuu taiteen alueelle käsityön suunnasta.

Kulttuuriset ilmiöt paikantuvat kulttuurin kentällä niiden alaa määrittävien rajojen avulla. Pragmatisti Richard Shustermanin mukaan taiteen ja ei-taiteen välinen raja on pitkälti yhteiskunnassa vallitsevista arvosuuntauksista riippuvainen arvoilmiö.⁸⁰ Kategorisointi, rajojen veto ja ylläpito ovat vallankäytön välineitä, mutta myös identiteetin muodostajia. Maarit Mäkelän mukaan käsityön piirissä on käynnissä laajempi keskustelu, jossa taiteen, muotoilun ja taidekäsityön rajapintaa tarkastellaan uudesta näkökulmasta. Hänen mukaansa on ilmeistä, että tiettyihin materiaaleihin ja tekniikoihin sitoutuneen taideteollisen muotoilun ja käsityötä korostavan taiteen rajat ovat murtumassa. Tekniikka- ja materiaaliuskollisuuden sijaan tämän päivän taiteilijat ja muotoilijat valitsevat työtapansa kulloisenkin idean mukaan.⁸¹

Seija Heinänen on käsitellyt väitöskirjassaan *Käsityö – taide – teollisuus* käsityön ja taiteen rajankäyntiä.⁸² Selvyyttä tilanteeseen on tuonut myös Valtion muotoilutoimikunnan keraamikko Tiina Veräjänkorvalta tilaama raportti *Diagnoosi taidekäsityöstä. Tarkastelussa taiteen, muotoilun ja käsityön rajapinta*.⁸³ Nämä pohdinnat ovat tuoneet kaivattua teoriapohjaa taidekäsityön paikantamiseen muiden taiteiden rinnalla.

Kun Veräjänkorven raporttia varten Taidekäsityöläiset TAIKO ry:n jäseniltä kysyttiin vuonna 2006 heidän näkemystään nykypäivän taidekäsityöstä, vastaajat näkivät sen laajana ja käsitteellisiä ulottuvuuksia sisältävänä, vaikeasti määriteltävänä kenttänä muotoilun, käsityön ja taiteen välissä.⁸⁴ Norjalaisen käsityön tutkija Jorunn Veitebergin mukaan 1970-luvulta lähtien on ollut tavallista kuvailla taidekäsityön asemaa rajatilana kuvataiteen ja muotoilun välissä. Hän kuitenkin ehdottaa, että tätä taidekäsityön aluetta kutsuttaisiin mieluummin välitulaksi eli tilaksi, joka sijaitsee funktionaalisuuden ja ei-funktionaalisuuden välissä, perinteen ja perinteen rikkomisen välissä, käsityöpohjaisen taiteen ja ideapohjaisen taiteen välissä. Juuri tästä

77. Kojonkoski-Rännäli 1998, 23

78. Karppinen 2005, 2–3

79. *Nykysuomensanakirja* 2002, 703

80. Shusterman 2001, 40–41

81. Mäkelä 2010, 39; ks. *Myös Veräjänkorva* 2007, 74

82. Heinänen 2006

83. *Veräjänkorva* 2007

84. *Veräjänkorva* 2007, 20.

85. Veiteberg 2005, 86–87
 86. Veräjänkorva 2007, 14
 87. ks. Veräjänkorva 2007, 14
 88. Kangas 2009, 10
 89. Kangas 2009, 10–11
 90. Kangas 2009, 9
 91. Veräjänkorva 2007, 21
 92. Svinhufvud 1997, 8
 93. Kalha 1997, 22; Ihatsu 1998, 167; Svinhufvud 2006, 9
 94. Veräjänkorva 2007, 12

välitilasta uusi taidekäsityö löysi uudistusvoimansa 1970–80 -luvuilla. Edelleen suuri osa uudestakin taidekäsityöstä liikkuu tällä määrittelemättömällä alueella, vaikka monet tekijöistä viihtyvät hyvin kuvataidemaailmassa.⁸⁵

Veräjänkorven mukaan käsityön maailmassa taidekäsityö sijoitetaan käsityön kentän eliittiin, mutta taiteen maailmassa se usein sijoitetaan ”paarialuokkaan”.⁸⁶ Ongelmallista on sanojen määrittely, tulkinta ja kytkeytyminen traditioon, mikä korostuu luokittelun yhteydessä. Rajankäynnissä on kysymys statuksista, historian arvoista ja leimoista.⁸⁷ Taidekäsityö nähdään perinteeseen nojaavana naisten lajina, kun puolestaan historialtaan miehisessä kuvataiteessa perustana on vapaa ilmaisu ja estetiikka.

Tekstiilitaiteen ongelmana on, että se usein sekoitetaan teolliseen suunnitteluun ja taidekäsityöhön, joilla on toisenlaiset, esinekultuurista ja käytännön estetiikasta nousevat tavoitteet. Kun muotoilijalla muoto seuraa funktiota, taiteilijalla muoto seuraa sisältöä eli luomisvoimaa. Näin ollen taiteilijalle käsityö on väline, ei itsetar koitus.⁸⁸ Osasyys tekstiilitaiteen ja sovelletun taiteen samaistamiseen voi olla koulutusjärjestelmässämme. Esimerkiksi Aalto yliopiston Taideteollisessa korkeakoulussa teollista muotoilua, tutkimusta, taidekäsityötä ja tekstiilitaidetta opetetaan saman nimikkeen alla, vaikka todellisuudessa opiskelijat usein erikoistuvat jo opinnoissaan johonkin näistä.⁸⁹

Vaikka tekstiilikäsitöiden rooli koetaan usein soveltavaksi taiteeksi – esinesuunnitteluksi tai koristetaiteeksi – tekstiilillä on pitkä historiansa vapaana taiteena. Uudessa tekstiilitaiteessa käsityömaisen tekemisen rinnalle on noussut käsitteellinen ilmaisu. Tekstiilitaidetta tehdään muun muassa tila-, yhteisö- ja käsitetaiteen keinoin.⁹⁰ Kuten tämä julkaisukin osoittaa, tekstiilitekniikoita näkee myös yhä useammin sellaisten kuvataiteilijoiden käytössä, joilla ei ole tekstiilialan koulutusta.

Yleisesti voidaan sanoa, että nykytaidekäsityö ja nykykuvataide ovat lähestyneet toisiaan niin voimakkaasti, ettei lopputulosten perusteella ole aina mahdollista sanoa, onko tekijä valmistunut ammattiinsa kuvataiteen vai taideteollisuuden alueelta.⁹¹ Lisäksi on suuri joukko käsityön ja kuvataiteen rajapinnassa liikkuvia itseoppineita tekijöitä, joita tämä jaottelu ei koske.

Taidekäsityö erottuu kuvataiteesta omien instituutioidensa avulla, joita ovat esimerkiksi koulutus, ammattijärjestöt ja näyttelyt, eikä niinkään käytettyjen käsityötekniikoiden vuoksi.⁹² Taidekäsityö viittaa taideteollisuusinstituution sisällä syntyneeseen tuotteeseen. Saavuttaakseen taidekäsityölle ominaisen arvostuksen teoksen täytyy täyttää tietyt esteettiset kriteerit, jotka perustuvat materiaalin käyttöön ja muotoiluun. Tekninen osaaminen ja sen ilmiänsä korkea laatu ovat itsestään selviä vaatimuksia taidekäsityössä.⁹³ Tämän lisäksi taidekäsityötuotteelta odotetaan teoksellisuutta, persoonallisuutta ja ainutkertaisuutta.⁹⁴

Taideteollisen alan taiteista on viime vuosina käytetty myös nimitystä materiaali-pohjainen taide. Materiaalipohjainen taide korostaa materiaaliin erikoitumista, alan syväosaamista ja innovatiivista, taiteellista suuntausta. Materiaalipohjainen ajattelu perustuu perinteisen taideteollisen alan materiaalijakoon, joita ovat esimerkiksi tekstiili, keramiikka, lasi, puu, metalli ja paperi. Siinä keskeistä on tiettyyn materiaaliin liittyvä asiantuntemus sekä käsityö- ja muotoiluosaaminen.⁹⁵ Tätä perinteistä jakoa kuitenkin horjuttaa joukko uudempia materiaaleja, kuten kierrätysmateriaalit.⁹⁶

Tutkija-taiteilija Maarit Mäkelän mukaan viime vuosina materiaalipohjaisen taiteen ja nykytaiteen rajalle asettuvat teokset ovat saaneet yhä merkittävämmän roolin osana taiteen kenttää. Näissä teoksissa käyttöfunktio on murtunut ja huomio on siirtynyt käytettävyyden sijasta kuvataiteelle ominaiseen merkitysten ja sisällöllisten arvojen tulkintaan. Leimallista näille teoksille on työprosessiin liittyvät kokeelliset, käsitteelliset ja kerronnalliset elementit.⁹⁷ Materiaalipohjaiset teokset tyypillisesti koettelevat käytettävyyden rajoja, joko laajentamalla käyttöfunktion piiriä tai kieltämällä sen kokonaan.⁹⁸

Materiaalisidonnaisuuden ja taidekäsityön rinnalla voidaan omaksi alalajikseen tunnistaa myös nykytaidekäsityö, jossa tietoisesti rikotaan traditioita ja liikutaan vahvasti kuvataiteen kentällä.⁹⁹

95. Veräjänkorva 2007, 18

96. Ks. Lukkarinen 2008

97. Mäkelä 2010, 38

98. Ihatsu 2003, 15

99. Veräjänkorva 2007, 19

Ulla Pohjola: Hallakehrääjä, 2011. Kuva Jouko Järvinen

Tekstiilitaiteen asema taiteen kentällä on edelleen epäselvä. Se on jostain syystä vaikea täysin hyväksyä osaksi nykytaidetta. Esimerkiksi taidekriitikko Veikko Halmetoja kirjoittaa Helsingin Sanomissa (17.10.2013) Ulla Pohjolan käsinkirjotuista perhosteoksista seuraavasti: ”Teokset ovat kiehtovia realistisuudessaan ja luonnosta lainatussa kauneudessaan. Ne ovat taidetta, ne eivät ole vain käsityötä ja kädentaitoa. Silti niiden arviointi nykytaiteena tuntuu väkinäiseltä. Luontevan yhteyden voi löytää esimerkiksi nykykorumuotoiluun.”

Suvi Solkio: Dreamteam; Deep Breath, 2014. Kuva Minna Haveri

Kirjontaa on käytetty mielipiteen ilmaisukanavana ja jopa maagisena suojauskeinona. Ennen muinoin elämän kiertokulku, maailman syntyyn liittyvät myytit ja pakanalliset uskomukset voitiin ikuistaa tatuointeina kehoon tai kirjontoina tekstiileihin. 1960–70-lukujen feministinen liikehdintä toi kirjontatekniikat osaksi nykytaidetta. Samaa poliittista perinnettä jatkavat nykyajan käsityöaktivismi ja kantaaottava kuvataide. Yhteisötaiteilija Suvi Soikion johdolla toteutetun Dream Team -yhteisöteoksen lähtökohtana olivat 30–40-vuotiaiden naisten pienet ja suuret unelmat. Teosta varten järjestettiin Soikion ohjaamia kirjontatyöpajoja, missä osallistujien unelmat siirtyivät kankaalle lippujen ja banderollien muodossa.

Sonja Salomäki: Leipäjono

Myllypurossa, 2013–2014.

Kuva Minna Haveri

Ryijy on yleensä toiselta puolen nukainen, villasta valmistettu tekstiili. Sillä on suomalaisessa tekstiilityöperinteessä kunniakas historia ja keskeinen merkitys. Ryijyllä on aina ollut läheinen yhteys kuvataiteen maailmaan. Nykyaikaisessa se taipuu arjen havainnointiin ja jopa kantaaottavaan ilmaisuun. Sonja Salomäki on tuftatuissa teoksissaan kuvannut näkymiä muun muassa Hämeentieltä Helsingistä ja tehnyt näkyväksi saastumisen vaikutuksia ympäristössä.

Käsityö kuvataidetekniikkana

Kuten edellä todettiin, käsityötekniikkojen käytöllä on taideilmaisussa pitkä historia. Miten tässä kirjassa esitelty käsityöperustainen kuvataide sitten eroaa taidekäsityöstä tai siihen lukeutuvasta materiaalipohjaisesta taiteesta?

Merkittävin ero on, että kuvataiteilijoilla ilmaisu ei pohjautu materiaaliin ja tekniikkaan, vaan ideaan, joka saa toteutuksensa kyseisellä materiaalilla ja tekniikalla. Ero ei ensiksi vaikuta suu-
relta, mutta lähemmässä tarkastelussa se osoittautuu merkittäväksi. Samaa asiaa lähestytään täysin eri suunnista, vaikka valmiista teoksesta ei välttämättä pysty päättämään syntyperää.

*Pidän itseäni hyvin KÄSITYöläisenä, vaikka olenkin kuvataiteilija. Haluaa tehdä käsin ja tuntea materiaalin käsissäni.
(Tuija Teiska)*

Viime vuosikymmenen taidemaailmassa olivat vahvasti edustettuina käsitetaiteelliset ja yleisöstä etäännyvät, jopa häiriötaiteeksi luokiteltavat teokset. Viimeaikoina jalansijaansa ovat vahvistaneet yhteisötaide ja monet muut helpommin lähestyttävät taidemuodot. Kansanomaisiin käsityötaitoihin pohjautuva taideilmaisu herättää helposti yleisön kiinnostuksen. Siinä ovat läsnä tutut materiaalit ja teoksen suorittamiseen tarvittava taito.

Käsityöt koetaan usein vähemmän käsitteellisinä, vähemmän tulkintaa vaativina ja jotenkin vähemmän ”älyllisinä” kuin taideteokset. Tämä asenne on kulttuurisesti opittu. Käsityötekniikoissa itsessään ei ole mitään, mikä tekisi niillä toteutetuista

100. Kurki 2005, 3–4
 101. Kangas 2009, 11
 102. ks. Veräjänkorva 2007
 103. kt. Svinhufvud 1997, 7–8
 104. Veräjänkorva 2007, 14
 105. Kojonkoski-Rännäli 1998, 126
 106. Karppinen 2005, 52
 107. Karppinen 2005, 39

teoksista sisällön tai sanoman suhteen pelkistetympiä kuin muillakaan tekniikoilla toteutetuista teoksista.

Taideteos syntyy aina jollain tekniikalla ja saa toteutuksensa jossain mediumissa.¹⁰⁰ Tekstiilitekniikoita käyttävälle taiteilijalle tekstiili on materia, jossa taide saa muotonsa. Materiaali ja tekniikka tarjoavat kosketuspinnan taiteilijan, taiteen ja vastaanottajan välillä. Taide ei kuitenkaan asu silmukoissa tai neulepinnoissa, sillä ne ovat vain tapa esittää sitä jotain, jota taiteeksi kutsumme.

Kuvataiteen kentällä työskentelevällä tekstiilitaiteilijalla on laaja sivistys alastaan, sen historiasta, menetelmistä ja materiaaleista. Tämä välineeseen liittyvä tieto lisää teosten merkityssisältöä.¹⁰¹ Tekstiilitekniikoita käyttävä ammattimainen kuvataiteilija puolestaan voi olla suhteellisen noviisi tekniikkansa taustojen suhteen. Hänen ammatillinen sivistyksensä nojaa kuvataiteen historian, teorian ja tekniikoiden tuntemukseen. Taidekäsityössä ja käsityöperustaisessa kuvataiteessa lopputulos ja päämäärä voivat olla aivan samat, mutta tekijän tausta ja traditio, johon tekijä sitoutuu ja jota hän taiteellaan kommentoi, eroavat. Kuvataiteilijalla se on taidemaailma, tekstiilitaiteilijalla hänen edustamansa käsityön alan ja suunnittelun traditio. Koulutus on määräävässä asemassa taiteen ja käsityön risteysalueella, mikä käy ilmi kun tarkastelee esimerkiksi Suomen Taidekäsityöläiset TAIKO ry:n tai valtakunnallisen kattojärjestön Ornamon jäsenperusteita.¹⁰²

Perinteisesti taiteilijat eivät ole halunneet esiintyä käsityöläisinä, sillä kuvataidetta on pidetty arvokkaampana luovuuden muotona kuin käsityötä. Jopa niin sanotun taidekäsityön taitajat ovat halunneet piilotella yhteyttään etenkin naisten käsityöperinteeseen.¹⁰³ Nykyisin kaikilla käsityötekniikoilla tehdään kokeellisia töitä, jotka ylittävät käsityön ja kuvataiteen kuvitellun rajan.¹⁰⁴ Eron katsotaan kuitenkin yhä syntyvän siitä, että käsityössä, taidekäsityössäkin, tekeminen on perustarkoitus ja -tavoite, kun puolestaan kuvataiteessa se on henkisyyden ilmentäminen konkreettisesti.¹⁰⁵

Nykyään on selvää, että vaikka käsityötekniikoiden tuloksena syntyy yhäkin usein hyötytuotteita, samoilla tekniikoilla voidaan toteuttaa myös taideteoksia. Kun käsityö astuu taiteen alueelle, ei pelkkä tekniikoiden, materiaalien, välineiden ja työtapojen tunteminen riitä. Ne ovat teoksen toteuttamisen kannalta tärkeitä taitoja, mutta kuitenkin vain välineitä luovaan ilmaisuun.¹⁰⁶ Taiteen tekemiseen ei riitä pelkästään tekninen taitavuus ja työn haasteista suoriutuminen, vaan siihen liittyy myös kommunikointia niin itsen kuin toisten kanssa suhteessa ympäristöön ja kulttuuriin.¹⁰⁷

Liisa Hietanen: Tapio, 2011.

Kuva Minna Haveri

Tapio on tavallisen suomalaisen keski-ikäisen miehen kuva. Vakaa ja jämerä, aina lippalakista lenkkareihin. Hietasen teokset esittävät uskottavia persoonia, mutta tarjoavat samalla yleistyksen. Samalla ne tekevät näkyväksi sen, ettei ihmisten joukossa ole olemassa keskiarvoa, sillä läheltä tarkasteltuna jokainen on yksilöllinen ja erilainen. Hietanen tavoittaa teoksiinsa nämä molemmat tasot, yksilöllisen ja yleisen.

jotain uutta, jotain vanhaa

108. Kurki 2005, 4–6

109. Searle 2008, 13–16

Taiteeseen liittyy aina ajatus jaettavuudesta, siksi teoksessa pitää olla jotain, mihin vastaanottaja voi omat kokemuksensa heijastaa. Käsityöhön liittyy tuttuus, jonka kautta tarjoutuu paikka muistaa ja muistella. Nykyaiteilijoille tekstiilin ja käsityön latautuneisuus antaa mahdollisuuden leikittelylle. Se suorastaan houkuttelee luomaan teoksia, joissa odotukset jäävät täyttymättä ja totutut merkitykset törmäävät yllättäviin tulkintoihin.

Käsityö taideteoksena välittää kokemuksen. Filosofi Janne Kurki kuvailee, miten teos on oikeastaan vain hipaisun paikka, jossa taide käy jäämättä siihen olemaan. Tätä hipaisua ei voi ymmärtää, vain kokea, sillä vain olevat asiat alistuvat ymmärrykselle. Taiteessa koetaan jotain olemisen tuolta tai tältä puolen. Taideteoksessa äärettömyydet kohtaavat tavalla, joka usein kiteyttää ja kristallisoii jonkin vähäisen, ehkä huomaamattoman. Ei ole niin mitätöntä aiheita etteikö siitä voisi tehdä vaikuttavaa taideteosta, eikä niin suurta asiaa etteikö sitä voisi taideteoksessa ilmaista.¹⁰⁸

Käsityöperustaisuus on taiteen tarkastelun kannalta mielenkiintoinen alue. Vielä kuvataiteen reviirille astuttuaan käsityö kuljettaa omaa historiaansa mukanaan, sisäänrakennettuna. Se yhdistää sukupolvet toisiinsa. Käsityössä hiljainen tieto kulkee käsien ymmärryksenä teoksiin ja koskettaa katsojaansa syvältä. Se tulee iholle, henkilökohtaisen alueelle ja tunkeutuu tunnemuistiimme.

Tekstiiliin sekä käsityötekniikoiden että materiaalin kautta liittyy merkityksiä, jotka viittaavat sen pitkään historiaan naisen ja kodin jokapäiväisessä arjessa. Kuvataiteilija ja tietokirjailija Karen Searlen mukaan neulominen miellyttää taiteilijoita, jotka voivat käsityötekniikoita käyttämällä kunnioittaa naisten työn historiaa ja perinnettä tai herättää kysymyksiä naiseudesta, maskuliinisuudesta ja kotoisuudesta. Käsityö voi välittää kehon muistoja ja lämpöä ja ilmaista rakkautta ja välittämistä. Neuletekniikkoihin liittyvä toisto ja meditatiivinen prosessi voidaan nähdä voimaannuttavana rituaalina tai performanssina. Neule voi herättää kysymyksiä ajasta, tuottavuudesta ja niiden suhteesta toisiinsa, sekä siitä miten niitä arvotetaan kulttuurissamme.¹⁰⁹

Ammattikuvataiteilijalle tekstiilitekniikan käyttö on aina valinta. Se ei ole koulutuksesta nousevaa ja sitä kautta itsestään selvää, kuten tekstiilitaiteilijakollegoille. Siksi tekstiili kuvataiteessa tuntuukin viestivän erityisen voimakkaasti omasta historiansa ja traditiostaan.

Pehmeän taiteen tarkastelussa kokemus on yhdistelmä vastaanottajan omia muistoja ja odotuksia, materiaalin ja tekniikan viestejä ja taiteilijan tarkoittamaa teoksen sanomaa. Jotkut kuvataidetekniikat ja -materiaalit ovat niin tuttuja ja totuttuja, että koemme ne neutraaleiksi, tyhjiksi merkityksistä. Kuitenkin tekstiili, samoin kuin esimerkiksi luonnonmateriaaleilla työskentely, tuo aina teokseen omat sisältönsä. Hiljainen tietomme tutuista käsityötekniikoista saattaa meidät käsityön hitaaseen rytmiin. Taideteokset syntyvät materiaaleista ja tekniikoista, niinpä ne kantavat myös näiden elementtien viestejä ja historiaa. Vaikka taiteilija kieltäisi osallistuvansa taiteellaan keskusteluun naiseudesta tai käsityön traditioista, hän ei voi estää teostaan käymästä tätä keskustelua muiden teosten ja vastaanottajien kanssa. Kuvataiteen kentälle tuotuna käsityö ei alistu tekijänsä mielivaltaan ja lukkoon lyötyihin merkityksiin, vaan on avoin ja monimerkityksellinen viitteiden verkosto, kuten nykyteoksen luonteeseen kuuluu.

Neulegraffitit ja monet muut pehmeän taiteen teostyyppit ovat osoittaneet, että käsityö helposti noudattaa totuttuja kaavoja, silloinkin kun ohjeiden sijasta toimintaa ohjaa tekijän mielikuvitus. Ehkä käsityöhön liittyvät vahvat viestit ajavat taiteilijoita tietynlaisiin aihevalintoihin. Esimerkiksi kulutustavaroiden kääreet ja ruoka-annokset toistuvat varsin usein pienten pehmeiden veistosten aihekirjossa. Toisaalta voimakkaat ennakko-odotukset ja ohjaava traditio mahdollistavat käsityöilmaisulla hätkähdyttämisen. Pehmeä taide puhuu omaa kieltään. Se voi antaa uuden näkökulman teokseen, vahvistaa tai riitauttaa sen sanoman. Monet käsityötä tekniikkanaan käyttävät kuvataiteilijat rakentavat teoksensa sisällön yleisön odotusten ja ennakkoluulojen sekä teoksen yllätyksellisyyden varaan. Tällaisia jännitteisiä pareja muodostavat esimerkiksi nopea kerskakulutus suhteessa käsityön hitauteen sekä tekstiilin feminiinisuuden rinnalla maskuliiniset aiheet.

Liisa Hietanen: Tiistai-ilta (Siwa), 2009. Kuva Minna Haveri

Hietanen kertoo, ettei hän halua kuvata taiteessaan prinsessaunelmia. Hän haluaa tehdä teoksissaan näkyväksi arkipäiväistä ja banaalia. Hän kertoo, että kimallus kiinnostaa häntä vain jos se on suklaapatukan kääreessä. ”En yritä keksiä uutta maailmaa tai luoda sellaista. Tämä maailma on jo mielenkiintoinen. Virkkaaminen on aktiivinen tapa käsitellä maailmaa.” (Hietanen 2012, 7)

**Minna Soraluoma: Menuetti. Osa teoksesta
Helmikuu, 50-vuotiaan naisen helmikuussa
2007 syömien leipien pakkaukset ja virkkaus.
Kuva Minna Soraluoma.**

Soraluoma tekee kulutuskulttuurimme kuorista, tyhjenneistä tuotepakkauksista taidetta, jolla on kriittinen sisältö. Hän kertoo, että kiinnostus pakkauksiin heräsi jo ennen kuin käsityö astui kuvaan. Luonnoskirja alkoi täyttyä kuvista ja suunnitelmista, joissa eri tavoilla havainnointiin kulutuksen räjähdysmäistä kasvua. Syntyi sivu toisensa jälkeen taiteen avulla havainnollistettuja ja kulutusdiagrammeja siitä, miten maapallolla kaikki lisääntyy – ihmiset, tavarat, pakkaukset. Aluksi hänen suunnitelmissaan oli havainnollistaa maailman väkiluvun kasvu virkaten. Lopulta idea kuitenkin kiteytyi leipäpussiteoksiksi. Arjen tarkkailuksi. Montako pussia leipää tietty perhe kuukauden aikana kuluttaa? Entä minkälaisen kuvion tuosta pakkausmateriaalista saa virkattua? Helmikuussa 2007 viisitoista taloutta, yhteensä 31 henkilöä, laittoi kuukauden ajan talteen kotona syömiensä leipien pakkaukset. Pakkaukset kertoivat osallistujista ja heidän tottumuksistaan, muun muassa, että he söivät kuun aikana lähes 94 kiloa leipää. Leipäpakkauksia kertyi runsaat kaksisataa. Soraluoma vapaavirkkasi kunkin talouden kuukauden aikana käyttämistä leipäpusseista teoksen, jossa on mukailu ajatusta elämänpuusta.

minkä näköinen on menuetti?

Pehmeät arvot

Materiaalin läsnäolo käsityöperustaisissa teoksissa on vahva. Pehmeys puhuttelee katsojankin sormenpäitä. Langan tuntu avaa aistimaailmamme. Tekstiiliteoksissa värit ja pinnat koetaan voimakkaammin kuin monilla muilla kuvataiteen tekniikoilla toteutetuissa teoksissa. Monet käsityön tekijät kertovat aivan tavallistenkin käsitöiden kantavan muistoja, ikään kuin dokumentoivan tunteita ja ajatuksia. Tekijän elämäntilanne ja käsityön parissa ajatellut asiat tallentuvat työhön, vaikkei siihen sisältyisikään esittäviä tulkinnan avaimia, kuten käsityöperustaisessa kuvataiteessa.

*Run tekemiseen on keskittynyt, läsnäolo välittyy teokseen. Kuviin tulee sielua.
(Hanneriina Moisseinen)*

Timo Tähkänen ja Merja Tähkänen: Puolet minusta – Osa minua, 2015. Kuva Timo Tähkänen.

Tähkänen kertoo, että työskennellessään kuvataiteilijana vanhusten palvelukeskuksessa hän on alkanut miettiä, miksei tekisi taideprojekteja myös itselleen todella läheisten ihmisten kanssa. Tästä oivalluksesta saivat alkunsa neule- ja virkkaukokeilut oman äidin kanssa. Tähkänen kertoo, että neuleiden tekeminen on lähentänyt heitä ja toiminut vuorovaikutuksen välineenä. Puolet minusta – Osa minua -teos on vaaleanpunaisesta nauhalangasta virkattu käsitetaiteellinen, päiväpeittomainen teos, jossa yhteistyö tulee näkyväksi. Keskellä kulkee kahden käsialan raja, joka erottaa ja yhdistää puoliskot ja tekijät.

110. *Ihatsu* 2005, 20

111. *Kokko* 2007, 83–84.

Elämme aikaa, jossa uudistukset seuraavat toisiaan kiihtyvällä tahdilla. Varsinkin tietotekninen kehitys on ollut huimaa, ja ihmissuhteiden hoitokin tapahtuu nykyään nopeasti verkkoyhteyksien avulla. Samalla kun olemme saavuttaneet paljon, kehitys on vieraannuttanut meidät luonnosta ja omista kädentaidoistamme. Käsityö rakentaa näitä yhteyksiä takaisin ja antaa meille mahdollisuuden keholliseen kokemiseen.

Koska käsityöt ovat syntyneet käsillä tehden, ne ovat ruumiillisia, täynnä kosketuksia. Käsityö on symbolinen tapa luoda, tapa olla ja tapa huolehtia. Taiteen avulla käsityö on päässyt irti arjen ja jokapäiväisyyden kahleista, mutta silti käsityöperustainen taide tuntuu aiheidensa kautta pyrkivän takaisin jokapäiväisyyden ytimeen. Kodin piiriin.

Monet tämän kirjan teoksista liittyvät arkeen, tavallisiin ihmisiin ja tavallisiin asioihin. Perinteiset käsityöt ovat inhimillisen kokoisia, ja ne ovat usein ankkuroituja ihmiskehoon, kuten astiat, vaatteet ja kodin tekstiilit. Niitä käytetään ja kosketetaan, mutta ei välttämättä erityisesti huomioida.¹¹⁰ Myös käsityöperustaisen kuvailmaisun uudet muodot, kuten neulegraffitit, kohdistuvat arkisiin paikkoihin.

Sirpa Kokko on tutkinut käsitöiden roolia tyttöjen kasvatuksessa naisiksi, ja hänen mukaansa tytöille on käsityön avulla opetettu vastuuta ottavaa, huolehtivaa ja yhteisiin päämääriin mukautuvaa toimintaa, johon sisältyy myös ihmissuhteiden ylläpito käsitöiden avulla. Varsinkin neuleita tehdään usein lahjaksi, jolloin niillä on suuri symbolinen merkitys. Lämpimiä tekstiilejä tuntuvat saattavan lämpimät ajatukset. Käsityö voi olla muisto tai rakkauden osoitus lahjan saajalle.

Kokon mukaan käsityölahjoilla pidetään yhä yllä perinnettä, joka viestii naisten toimivan muiden hyväksi vapaaehtoisesti ja ilman korvausta. Toisaalta tytöt ja naiset ovat voineet kautta aikojen kanavoida tunteitaan ja ajatuksiaan käsitöihinsä, ja ne ovat toimineet arvostettuina huomionosoituksina saajaansa kohtaan. Lahjoittamillaan neuleilla tekijä on voinut ikään kuin merkitä jonkun lähipiiriinsä kuuluvaksi, ja valmistusprosessin aikana on ollut aikaa ajatella lahjan saajaa.¹¹¹ Käsityölahjojen ja toisten hyväksi toimimisen perinne elää vahvana hyväntekeväisyyskäsityössä.

Pehmeässä taiteessa esille nousevat pehmeät arvot. Käsitöitä on pidetty kritiikkinä ja vastaiskuna kerskakulutukselle ja yhteiskunnalle, jossa hankimme tavaroita yli oman tarpeemme, ja siten ainakin välillisesti olemme vaarantamassa ympäristömme tulevaisuuden ja luonnonvarojen riittävyyden. Erityisen voimakkaasti ekologisen ajattelun puolesta viestii kierrätysmateriaalien käyttö osana käsityökulttuuria. Kierrätetty tekstiilimateriaali kantaa monia merkityksiä. Varsinkin kierrätettyjä vaatteita on pidetty latautuneena taidemateriaalina, ovathan ne olleet jonkun iholla.

Mirjami Rautio: Kirjutut pilkkivyöt.

Kuva Minna Haveri.

Varsinaisen kirjontakimmokkeen Rautio sai vajaat parikymmentä vuotta sitten jouduttuaan eläkkeelle rakennusalalta, missä hän toimi myös luottamustehtävissä. Hän kertoo kokeneensa suorastaan pakokauhua yhtäkkisen toimeentuloisuuden edessä. Tätä tyhjyyttä täyttämään hänen elämäänsä astui kauneus käsityön muodossa. Nykyisellään ITE-kirjonnot tarjoavat yksinelävälle ajankulua ja mielenvirkeyttä sekä puheenaiheita sisarusten ja tuttavien vieraillessa. Suurin osa Raution laajasta kirjontatuotannosta on kookkaita seinävaatteita, mutta hän on kirjonut myös lakkeja ja tumppuja sekä villisti koristeltuja pilkkivyöitä itselleen ja sisaruksilleen. Hän kertoo, että lahjaksi tehdyissä kirjonnoissa on paljon tunnetta: ”Kun veljelle tekee, niin on veli mielessä. Ne on niin rakkaita.”

Ahkeruus ja leppoistaminen

112. Mäkelä 2010, 51

113. Kurki 2005, 7

Kiihkeärytmisen arjen vastapainoksi on viime vuosina syntynyt sarja hitautta korostavia kulttuurisia ilmiöitä ja käsitteitä kuten slow food, slow design, slow cities ja tietenkin, ikään kuin kattokäsitteenä, slow life. Käsityön kasvava suosio on sukua edellä mainitulle ilmiöperheelle. Käsityön nousu ajankohtaiseksi ilmiöksi voidaan nähdä kannanottona kestävän kehityksen puolesta. Käsityö tuo inhimilliset pehmeät arvot kovien ja teknisten pyrkimysten rinnalle. Se haastaa kysymään, mitä on hyvä elämä, mitä tavoittelemme ja pidämme arvokkaana? Entä mikä on aitoa ja pysyvää hetkellisen ja nopean kerskakulutuksen rinnalla?

Käsityöperustainen teos antaa niin tekijälle kuin kokijallekin paikan pysähtymiselle. Tutkija-taiteilija Maarit Mäkelän mukaan tämä on tila, jossa oman kehollisuuden voi tuntea voimakkaammin.¹¹² Taideteos on muokattua ajankestoa. Astuessamme taideteoksen kokemisen piiriin alamme kokea toista aikaa ja toista maailmaa.¹¹³ Käsityöteoksen aika muodostuu tradition jatkumosta ja teokseen käytetystä ajasta, tekniikan hitaudesta. Siksi käsityöteoksen aika ja sen kokeminen on niin konkreettista. Ihminen aistii ja lukee langan reiteistä teokseen käytetyn ajan. Se on osa teosta. Osa teoksen pysäyttävyyttä.

Joskus olen miettinyt, että pitäisi vaihtaa tekniikkaa. Virkkaus rikkoo sormet. On tupot sormissa ja niskat jumissa. (Minna Soraluoma)

Käsityötä on myös totuttu pitämään tietyllä tavalla passiivisena. Lämpimänä ja lohduttavana. Nykykäsityössä tämä hitaus ja pehmeys ovat saaneet aktivistisen, jopa poliittisen, sisällön. Käsityötekniikoilla on mahdollista tehdä nykytaidetta, joka sisältää vaihtoehdon nopeutta ja tehokkuutta mekaanisesti suosivalle ajallemme. Ihmiset etsivät hitautta nopeatempoisen arjen keskeltä. On luonnollista janota kosketusta maailmassa, jossa ihmissuhteetkin hoidetaan yhä enenevässä määrin virtuaalisesti ”online”.

Käsitöiden tekeminen on meditatiivista, se rauhoittaa ja saattaa hiljaisuuden tilaan. Neulominen ja virkkaminen ovat monille käsityöntekijöille rentoutumisen riittejä. Vapaan hetken tullen kudin otetaan esille ja asetutaan käsityön verkkaiseen ja kiireettömään tahtiin. Kuvataiteessakin käsityöperustaiset teokset syntyvät hiljaa ja hitaasti, mutta niillä on paljon sanottavaa. Kuvataiteilijat kertovat kokevansa, että käsityötekniikoilla hitaasti tehden syntyy teoksia, joihin latautuu paljon merkityksiä.

Käsityöperustaista taidetta tekevät taiteilijat ovat käyttämäänsä tekniikkaan perehtyneitä ja tekemiseen harjaantuneita. Silti he kokevat, että taito on heidän työskentelyssään taiteilijan taitoa, ei käsityöosaamista. Monet heistä korostavat käyttävänsä hyvin yksinkertaisia ja helppoja käsityötekniikoita, eivätkä halua tavoitella käsityön suhteen virtuositeettia.

Käsityö on kuitenkin aina jonkin verran taitoa vaativa suoritus. Varsinkin neuletekniikat perustuvat tiettyjen liikeratojen toistoon, jolloin syntyvät silmukat vähitellen muodostavat tuotteen tai teoksen. Taito opitaan ja opetellaan. Osaaminen kehittyy toiston ja tekemisen myötä. Hitaasti valmistuvien käsitöiden tekeminen on perinteisesti opettanut tytöille ahkeruutta, kärsivällisyyttä, pitkäjänteisyyttä sekä tarkkuutta, näppäryyttä ja huolellisuutta. Käsityö ei ole vain leppoista puikkojen kilkuttelua, vaan siihen liittyy myös vaikeuksia ja epäonnistumisia, hikisissä käsissä narisevia puikkoja ja putoilevia silmukoita.¹¹⁴

114. Kokko 2007, 94–95

Minna Soraluoma: Ikonostaasi (yksityiskohta), 2006. Kuva Minna Soraluoma.

Kauppaketjujen muovipussien virkkausta varten Soraluoma on kehittänyt yksinkertaisen, mutta toimivan metodin. Soraluoma leikkaa pussin järjestelmällisesti ohueksi, serpentiinimäiseksi langaksi. Sitten hän virkkaa langasta pussin miniatyyrikuvan, tehden rivinvaihdon aina samassa kohtaa, jossa leikatessaankin joutui kääntymään. Tällä työalällä tekniikalla hän on toisintanut kauppaketjujen tunnistettavista kaupakasseista ikonostaasiseinän, hiljentymispaikan, kuvaannollisen alttarin kulutusjuhlalle. Muovin virkkaus on hidasta ja hiljaista työtä, joka rikkoo helposti sormenpäät. Teoksen syntyyn ei ole oikotietä. Siksi tekniikan hitaus on myös lisäarvo, osa vaikuttavuutta. Aika on yksi elementti teoksessa – aivan kuten materiaali tai ainesosa, Soraluoma pohtii.

Kaija Papu: PI541, 2012. Kuva Jarkko Mikkonen

Virkattu poliisiauto törmäyttää pehmeänä ja feminiinisenä koetun käsityön ja kovana ja miehisenä koetun poliisin ammatin. Samalla se tekee näkyväksi instituutioiden merkitystä ja vallan visuaalisia merkkejä. Aikaa tämän pääosin kiinteällä silmukalla käsin virkatun teoksen toteuttamiseen kului kolme vuotta. Villasekoitelankaa siihen tarvittiin arviolta 20–25 kiloa. Virkattu Skoda Octavia on yksityiskohtia myöten aidon poliisiauton näköinen. Papu toteutti sarjanumeroidut Nokian renkaat kirjoneuleena. Myös Skodan logon kirjailu ja jopa sireeniin kiinnitetty huolto-ohjetarra ovat aivan esikuvansa mukaiset. Teos oli ensimmäisen kerran esillä Kiasman Camouflage-näyttelyssä vuonna 2012.

Kotoinen kosketus

115. Houessou 2010, 116

Neuleita ja kirjontoja voi tehdä melkein missä tahansa. Ne onnistuvat kodin arjen keskellä eivätkä vaadi erityisiä tiloja. Toisaalta käsityöhön tarttuminen luo oman tilansa. Se voi raivata yksityisen hetken julkisessa tilassa tai kulkuvälineessä tai tarjota yhteisöllisen, jaetun tilan ja kokemuksen käsityöluokassa tai neulekahvilassa.

Aiemmin käsityö oli arjessa käytettävää kauneutta. Nyt suhde arkeen on toinen; käsityö havainnoi ja tekee huomioita arjesta, kiinnittää ajatuksemme asioihin, jotka muuten jäisivät meiltä huomaamatta ja kyseenalaistamatta. Käsityöperustaiset teokset eivät usein ole yleisiä. Päinvastoin, ne tuntuvat olevan sattumanvaraisesti valittuja välähdyksiä jokapäiväisyydestä, jotka hitaan tekniikan avulla tehdään näkyviksi ja kertoviksi. Pienet aiheet tuntuvat kertovat enemmän ja tarkemmin elämästä kuin suuret, sillä ne tekevät arjen nyansseja näkyviksi. Sen, että vaikka arki kaukaa katsottuna on samanlainen, läheltä katsoen jokainen ja jokaisen elämä ovat ainutlaatuisia ja erilaisia. Kosketeltava tekniikka ja tutut aiheet tuovat teokseen läsnäolon tunteen. Vaikka meillä kaikilla on oma todellisuutemme, meillä on myös paljon yhteistä ja jaettua.

Tutkija-taiteilija Jaana Houessoun mukaan taiteessa ilmaisutekniikaksi ja -materiaaliksi valikoituu usein jokin, josta taiteilijalla on aiempi kokemus. Tämä tuttuus tuo mukanaan merkitysten taakan, joka siirtyy myös teoksiin.¹¹⁵ Käsityön kohdalla tämä on ilmeistä. Silloin kun taiteessa halutaan kertoa ja jakaa omakohtaisia kokemuksia, katsojassa muistoja herättävät elementit voivat toimia aivan uusia asioita paremmin.

Tekstiilin tuntu iholla on meille kaikille tuttu. Kun synnymme maailmaan, meidät suljetaan tekstiilin syleilyyn. Kun lähdemme, on päällämme liina. Vaate asettuu meidän ja maailman väliin. Se on palelevan ihomme peitto ja siveyden suoja, mutta myös viestimme muille.

Pehmeän taiteen äärellä voimme kertoa itsellemme tarinoita huolenpidosta ja hellyydestä, jotka tekstiileihin yhdistämme. Ehkä se on lapsuutemme äiti, jonka teos muistaa puolestamme. Ehkä tekstiiliteoksissa katsojaa puhuttelee nostalgialla. Pehmeän materiaalin ja kosketuksen herättämä kaipuu kotiin, hoivan ja lämmön piiriin.

löytyisiköhän löysemmin rajattua vaihtoehtoa. kuvateksti peittää aika paljon.

Tuija Teiska: Perhe, 2009. Kuva Minna Haveri.

”Olen ollut niin julma, että olen ottanut tutun ja turvallisen matonkuteen, josta useimmilla ihmisillä on lämpimiä muistoja: Miten on talsittu mattojen päällä. Miten äiti on tehnyt matonkudetta ja tyttö leikannut sitä. Olen ottanut tämän turvallisen ja tutun materiaalin ja tehnyt veistoksia perheväkivallasta ja alkoholismista. Heittänyt sen ihan eri kategoriaan. Se on kuin läimäytys naamalle. Kun tällaisesta lämpimästä muistoista on veistetty hahmo, joka onkin veripalloina seinällä, niin on vaan hyvä, että siihen reagoidaan: hyi kauheeta, mitä tämä on?” Teiskan voimakkaassa teossarjassa aiheena on perhe, lapsen silmin nähtynä. Eikä perhe tiivistänsä huolimatta ole pelkkä onnena. Saman katon alla asujat käyttävät toinen toisiaan. Lapset litistetään ja riidat ovat verisiä. Onnellisessakin perheryhmässä arkirealismia tarjotaan lapsen kakakikkareiden muodossa. Vaikka äidin silmät verestävät, tunnelma perheessä on silti iloinen. Teiska haluaa summata teoksissaan sen, mitä perhe voi pahimmillaan ja parhaimmillaan olla.

Naiseus

116. Parker 1984/1996
117. Heikkinen 2005, 31–32
118. Heikkinen 2006, 38
119. Svinhufvud 2006, 9;
Wiberg 2001, 18
120. Kangas 2009, 11

Tekstiilikäsityö on aina heijastanut aikaansa ja varsinkin naisen paikkaa yhteiskunnassa. Enää ei naisten tarvitse kätkeä mielteitään kudelmiensa raitoihin, he voivat tuoda ne esille suoraan ja kaunistelematta. Silloin kun naisten pääsy monille elämän alueille oli vielä rajattua, käsityöt toimivat luovuuden ilmaisukanavana. Naisia kannustettiin tekstiiliteosten pariin, mutta tekstiili ei saanut taiteena vastaavaa arvostusta kuin esimerkiksi maalaus- ja veistotaide tai miehiset käsityötaiteen alat.¹¹⁶

Käsityöstä puhuttaessa sukupuolta onkin vaikea ohittaa. Käsityöt ovat jakautuneet työtapojen, tekniikoiden ja materiaalin mukaisesti naisten ja miesten töihin eri kulttuureissa. Suomessa pehmeät materiaalit, kuten langat ja kankaat ovat kuuluneet naisten alueelle. Käsityökulttuuri on korostuneen feminiinistä. Se assosioituu naisiin niin itsestään selvästi, ettei sitä usein huomata kyseenalaistaa.¹¹⁷ Naiset ovat perinteisesti vastanneet kotitaloudesta vaate- ja tekstiilihuoltoineen. Naisten tekstiilikäsityö on asettunut jonnekin tämän arkisen pyykinpesun jatkeeksi.

Minulle feminismi tarkoittaa sitä, että sillä edistetään ihmisten välistä tasa-arvoa, sukupuolesta riippumatta. En ymmärrä miten käsityö edistää sitä yhtään enempää kuin mikään muukaan työ. Ei itse käsityö ole feminististä, riippuu miten sitä käyttää. Ei se ole sillä lailla latautunutta. Eikä naiset ole luonnostaan parempia pehmeissä tekniikoissa. Käsityöhön tarvitaan käsiä. Ei siihen tarvita sukupuolielimiä. (Raija Papu)

Jotta näitä sukupuolisia rakenteita voidaan purkaa, on tunnettava taustat, jotka näitä rakenteita ylläpitävät ja edelleen rakentavat, ja toisaalta tunnistettava keinot, joilla rajoja voidaan häivyttää. Käsityön arvo liittyy sukupuolittuneisuuteen, käsityön feminiiniseen luonteeseen ja siihen, että käsityö on jätetty julkisen ulkopuolelle.¹¹⁸ Suomessa tekstiilitaide on edelleen naisten selkeästi taidetta, miehiä alalla on todella vähän.¹¹⁹ Se on epäilemättä pääsyy vähättelyn historiaan. Kuitenkin naisvaltaisuus ja profiloituminen feminiiniseksi ovat myös ilmaisurik kautta lisääviä ominaisuuksia. Vaikka naiskysymys tai feminismi eivät olisi taiteilijalle sisällöllisesti keskeisiä

kysymyksiä taiteessaan, tekstiilitekniikoissa nämä kysymykset ovat ikään kuin välineeseen sisäänkirjoitettuina. Sukupuolittuneisuutensa vuoksi tekstiilitaide on vahva väline pyrittäessä rikkomaan vanhentuneita mies- ja naiskäsitteitä ja ahtaita stereotypioita.¹²⁰

Nykyinen käsityötaide on irrottautunut monista sellaisista konventioista, jotka ovat vuosisatoja rajoittaneet käsityön ilmaisullisuutta. Osaksi uuden käsityökulttuurin kiehtovuus perustuukin juuri rajankäyntiin käsityön perinteiden kanssa. Aiemmin mukautuvaksi, kodin piiriin kuuluvaksi ja hyveelliseksikin koettu käsityö saa ajassamme yllättäviä ja jopa yhteiskunnallisesti kantaaottavia muotoja. Valmiiden ohjeiden noudattamisen sijaan luovat käsityötaiturit ilmaisevat vapaasti tuntojaan ja omia esteettisiä mieltymyksiään. Uusi käsityötaide kuitenkin hätkähdyttää neulegraffiteina sekä ottaa kantaa taideteoksina. Monet käsityötaiteilijat leikittelevät taiteessaan käsityön naiseuden ja sukupuoliroolien stereotypiat kyseenalaistavilla

teemoilla. Teoksissa käsityön kehoallisuus on muuttunut aktiiviseksi ruumiillisuudeksi ja seksuaalisuudeksi.

Tekstiilitaidetta kuvataidekasvatuksen lopputyösään tarkastellut Maria Vähäsarja huomauttaa, että tekstiilillä on edelleen voimakkaasti sukupuolinen kaiku. Kuvataiteilija voi tehdä pehmeää taidetta kommentoimatta teoksillaan sukupuolisuuuua, mutta hänen on kuitenkin hyvä muistaa ja olla tietoinen siitä, että katsoja voi liittää sukupuolisia merkityksiä teosten tulkintaan.¹²¹ Olemme tiedostamattammekin sidottuja sovinnaisuuteen, joten käsityöhön liittyvät merkitykset ohjaavat katsomista ja tulkintaa. Kysymykset sukupuolirooleista ja tekstiilin arvosta nousevat helposti esiin, vaikkei niitä kukaan kysyisikään. Tekstiilikäsityön perinne on niin vahva, että väijäämättä mennyt heijastuu uudessakin ilmaisussa ja vaikuttaa nykyteostenkin vastaanottoon.

On mahdollista, että nais- ja mieskatsojat tarkastelevat tekstiiliperustaista taidetta eri tavalla. Naiselle, varsinkin käsitöiden harrastajille, teokset viestivät tekijätiedon kautta, kun taas miesten tulkinnot ovat alttiimpia tradition mukaisille tulkinnoille. Jos käsitöiden tekeminen on omassa nykyarjessa voimakkaasti läsnä, nostalgiset tulkinnot eivät korostu.

Elina Lind: Omakuva 30-vuotiaana, 2008. Kuva Elina Lind.

Lind kertoo, että hänen sukujuurensa ovat Etelä-Pohjanmaan emäntäkulttuurissa. Hänen äitinsä oli taitava käsitöissä ja toimi ompelijana. Käsityön malli ja oppi ovat hänelle kodinperimää. Taidekoulussa Lind koki, että häntä ohjattiin ilmaisemaan itseään maalauksen ja grafiikan keinon. ”Oikea” taiteilijuus tuntui rakentuvan sellaisten tekniikoiden ympärille, joita hän ei kokenut omikseen. Omakuva 30-vuotiaana on tehty kanavatyötekniikalla, joka käsityön muotona edustaa hänelle paluuta omille juurille. Lind kokee jatkavansa emännysperinnettä käsityötekniikoita käyttävänä kuvataiteilijana.

121. Vähäsarja 2012, 79

päätely - lopetus

122. Karppinen 2005, 37–38

123. Karppinen 2005, 40

Taidetta ei ole tässä julkaisussa käytetty arvottavassa merkityksessä. Villapaita on käsityötuote, koska sillä on käyttötarkoitus vaatteena. Pehmeä, neuletekniikalle tehty veistos puolestaan on taidetta, koska se on tehty teokseksi ja osaksi kuvataiteen traditiota. Näitä kahta yhdistää sama tekniikka, ja tekniikan ja materiaalin mukanaan tuomat viestit ja tulkinnat.

Perinteisesti käsityöprosessiin kuuluu tekemiseen liittyvä mielikuva lopputuloksesta ja työn suorittamisesta itsestään. Käsityöprosessia ohjaa malli, jonka mukaiseen toteutukseen käsityötekniikoilla pyritään. Luovassa käsityötaiteessa tämä malli on tekijänsä omien mielikuvien ja mielikuvituksen luoma, ei traditionmukaisten esikuvien kopioinnin tai muuntelun tulos. Käsityötä voi tehdä myös ilman mielikuvaa valmiista esineestä. Esimerkiksi vapaavirkkaus mahdollistaa ennalta suunnittele mattoman ilmaisun. Käsityöntekijät usein haluavat jonkun käyttöfunktion tekemälleen. Käsityön verkkofoorumeita seuraamalla huomaa, että esimerkiksi vapaavirkkaus tuntuu mielekkäämmältä, jos palat käytetään vaatteeseen, kodin sisustukseen tai vaikka yhteisölliseen torkkupeittoprojektiin. Luova, hyödytön käsityö tuntuu helposti ajan ja kalliiden lankojen tuhlaukselta.

Kuvataiteessa on totuttu korostamaan yksilökohtaisia kokemuksia, elämyksiä, aistimuksia ja tunteita, jotka ovat pohjana persoonalliselle luovuudelle ja itseilmaisulle. Käsityötä on puolestaan pitkään leimannut kollektiivisuus ja traditioiden noudattaminen.¹²² Käsityöperustaisessa kuvataiteessa käsityöhön liittyy uusia merkityksiä. Se ottaa kantaa kulttuurin ja yhteiskunnan oloihin nykytaiteen tavoin.¹²³

Käsityöperustainen taide sijoittuu taidemaailman ja käsitöiden maailman rajapintaan. Sen tekijät kokevat olevansa kuvataiteilijoita, tai katutaiteilijoita, ITE-taiteilijoita, erityistaiteilijoita ja niin edelleen, joten he osallistuvat teoksillaan kyseisen alan keskusteluun ja esittävät teoksiaan heille tutussa ympäristössä. Samalla kuitenkin teokset käsityötekniikkansa vuoksi saavat merkityksiä ja sisältöä myös toisesta taidon traditiosta eli käsityön maailmasta. Teosten tulkinnassa nämä kaksi eri kenttää näyttävät yhdessä ja luovat rikkaan viittausten verkoston.

Taidesosiologisesta näkökulmasta kuvataide ja tekstiilitaide asettuvat eri järjestelmiin. Näin on varmaan myös käytännössä, koska kuvataiteen ja tekstiilitaiteen ammatillinen pätevyys rakentuu eri tavoin. Rajan ylityksiä kuitenkin tapahtuu nykyään paljon ja ne sallitaan. Tekstiilitaiteilijat tekevät kuvataidetta ja esittävät teoksiaan ku-

Minna Soraluoma: Osa teossarjasta Leipäkuu. Kuva Minna Soraluoma.

vataidenäyttelyissä. Kuvataiteilijat puolestaan lainaavat tekstiilitaiteen tekniikoita, vaikka pysyvätkin heille tutuissa taidemaailmoissa. Vieläkään nämä taiteen lajit eivät asetu hierarkiattomasti rinnakkain, ero on vielä toistaiseksi olemassa. Sen huomaa näyttelykäytännöissä ja taidepuheessa, vaikkakin monet olisivat nämä keinotekoisiksi koetut raja-aidat valmiita purkamaan.

Käsityön erilaisia tekemisen tapoja yhdistää käsillä tekeminen. Käsityössä on inhimillinen kosketus voimallisesti läsnä. Käsityön tekemisessä yhdistyvät keho ja mieli. Samoin käsityöperustaisen teoksen tarkastelu tapahtuu osin kehon kautta. Näkemällä tunnemme materiaalit sormenpäissämme ja aistimme tekijän kosketuksen. Oman kokemuksemme pohjalta tajuamme myös teokseen käytetyn ajan. Käsityöissä on taideteoksinakin sellaista tuttuutta ja kotoisuutta, joka johdattaa meidät omien muistojemme ja kokemustemme äärelle. Monet kokevat käsityöiden äärellä yhteyttä menneisiin sukupolviin. Tämä kaikki tuo käsityötekniikalla toteutetut teokset lähelle tarkastelijoitaan.

Käsityötä on ehkä turhaakin romantisoitu hyvän ja tasapainoisen elämän mahdollistajan, jopa maailmanparantajana. Käsityö on monimerkityksellistä toimintaa, mutta on tekijästä ja kokijasta itsestään kiinni mihin merkityksiin käsityöperustaisen teoksen yhdistää. Käsityön velvollisuus ei ole vastata länsimaisen yhteiskunnan arvokysymyksiin, mutta sen avulla voi osallistua keskusteluun.

Pehmeän taiteen vastaanotto ei vaadi tuntemusta käsityötekniikoista. Silti voi olla, että vastaanottaja, jolla ei ole omakohtaista kokemusta neuleista, ei osaa lukea työhön käytettyä aikaa ja kertomuksia. Jokainen käsityötekniikalla toteutettu taideteos yhtyy paitsi taiteen ja käsityön vahvoihin, vanhoihin traditioihin, luo ja vahvistaa myös käsityöperustaisen kuvataiteen jatkumoa. Toivottavasti tämäkin kirja antaa lukuohjeita teoksista nauttimiseen sekä rohkaisee uusia tekijöitä luovan ja taiteellisen käsityöilmaisun pariin.

LÄHTEET

Anttila, Pirkko 1983, *Prosessi vai produkti? Tutkimus käsityön asenteista ja arvopäämääristä*. Helsinki: Kouluhallitus.

Anttila, Veikko 1977, ”Kansantaiteesta folklorismiin”. *Kotiseutu* 1/1977, s. 165–173.

Brunila, Mikael, **Ranta**, Kukka ja **Viren**, Eetu 2011. *Muutaman töhryn tähden*. Helsinki: Into.

Castrén, Hannu 2006, ”Kaikki on mahdollista” teoksessa *Kädet ja kaikki. 7. suomalainen tekstiiltriennaali*. Helsinki: Tekstiilitaiteilijat TEXO ry. s. 6–7.

Collanus, Mia 2013, ”DIY ja ITE” teoksessa Minna Haveri (toim.) *ITE kaakossa*. Helsinki: Maahenki.

Gauntlet, David 2011, *Making is Connecting: The Social Meaning of Creativity, From DIY and Knitting to YouTube and Web 2.0*. Cambridge: Polity.

Greer, Betsy 2008, *Knitting for Good! A Guide to Creating Personal, Social, and Political Change, Stitch by Stitch*. Boston & London: Trumpeter.

Haveri, Minna 2010, *Nykykansantaide*. Helsinki: Maahenki.

Haveri, Minna 2015, ”ITE-taiteen hauska brändi” teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Hakamies ja Elina Lampela (toim.) *Huumorin skaalat. Esitys, tyyli ja tarkoitus*. Kalevalaseuran vuosikirja 94. Helsinki: SKS. s. 108–124.

Heikkinen, Kaija 1991, ”Naisten käsityön merkitystä etsimässä”. *Naistutkimus* 4/1991. s. 17–29.

Heikkinen, Kaija 1997, *Käsityöt naisten arjessa. Kulttuuriantropologinen tutkimus pohjoiskarjalaisten naisten käsityön tekemisestä*. Artefakta 4. Helsinki: Akatiimi.

Heikkinen, Kaija 2004, ”Käsillä tekemisen merkitykset” teoksessa Tarja Kupiainen (toim.) *Käsillä tehty*. Helsinki: Edita, s. 73–81.

Heikkinen, Kaija 2005, ”Onko käsityöllä sukupuolta?” teoksessa Leena Kaukinen ja Miia Collanus (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia*. Helsinki: Akatiimi. s. 31–39.

Heinänen, Seija 1994a, ”Lukijalle” teoksessa Seija Heinänen (toim.) *Kauneus on katsojan silmässä – kansantaide tänään*. Jyväskylä: Suomen kotiteollisuusmuseo. s. 3.

Heinänen, Seija 1994b, ”Kansantaide – arkitaide” teoksessa Seija Heinänen (toim.) *Kauneus on katsojan silmässä – kansantaide tänään*. Jyväskylä: Suomen kotiteollisuusmuseo. s. 4–6.

Heinänen, Seija 2006, *Käsityö – taide – teollisuus: näkemisiä käsityöstä taideteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä*. Jyväskylän yliopisto. (luettu 16.4.2016) <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13438/9513924025.pdf?sequence=1>

Houessou, Jaana 2010, *Teoksen synty, kuvataiteellista prosessia sanallistamassa*. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Ihatsu, Anna-Marja 2003, ”Missä on naisten nykykansantaide?” teoksessa Seppo Knuuttila (toim.), *ITE Käsillä*. Helsinki: Maahenki, s. 40–45.

Ihatsu, Anna-Marja 2005, ”Käsityö suomalaisessa kulttuurissa” teoksessa Leena Kaukinen ja Miia Collanus (toim.) *Tekstejä ja kangastuksia. Puheenvuoroja käsityöstä ja sen tulevaisuudesta*. Artefakta 17. Hamina: Akatiimi. s. 19–30.

Kalha, Harri 1997, *Muotopuolen merenneidon pauloissa: Suomen taideteollisuuden kultakausi: mielikuvat, markkinointi, diskurssit*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, Taideteollisuusmuseo.

Kangas, Sunna 2009, ”Ajatuksia tekstiilitaiteesta nyt” teoksessa Paula Susitaival ja näyttelytyötyhmä (toim.) *Tekstiilitaide nyt! / Textile Art Now!*, 8. Suomalainen tekstiiltriennaali. Helsinki: Ornamo. s. 9–12.

Karppinen, Seija 2005, ”Mitä taide tekee käsityöstä?” Käsityötaiteen perusopetuksen käsitteellinen analyysi. Helsingin yliopisto.

Keskitalo, Pilvi 2012, *Pula-ajan käsityöt. Omin käsin -lehdessä esiintyvät käsityöohjeet vuosina 1938–1952. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma.* Helsingin yliopisto.

Kiuru, Elina 2000, ”Kauneus, taitavuus ja muuttumattomuus eli miten ja miksi kansantaiteen käsite Suomessa syntyi?” teoksessa Pekka Junkala ja Elina Kiuru (toim.) ”Toinen” sivilisaatio. *Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500–2000.* Jyväskylän yliopisto. s. 79–97.

Kojonkoski-Rännäli, Seija 1995, *Ajatus käsissämme. Käsityön käsitteen merkityssisällön analyysi.* Turun yliopisto.

Kokko, Sirpa 2007, *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi.* Joensuun yliopisto.

Konttinen, Riitta 1991, *Taiteilijapareja.* Helsinki: Otava.

Kupiainen, Jari 2004, ”Käsityötaito tietoyhteiskunnassa” teoksessa Tarja Kupiainen (toim.) *Käsillä tehty.* Helsinki: Edita.

Kurki, Janne 2005, *Taideteos.* Vantaa: Apeiron kirjat.

Lehtonen, Heikki 1990, *Yhteisö.* Jyväskylä: Vastapaino.

Levine, Faythe ja Heimerl, Cortney 2008, *Handmade Nation. The Rise of DIY, Art, Craft, and Design.* New York: Princeton Architectural Press.

Linko, Maaria 1998, ”Paperille, kankaalle ripustan unelmani, pelkoni ja vihani” teoksessa Katarina Eskola (toim.) *Elämysten jäljillä: taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämä-kerroissa.* Helsinki: SKS. s. 311–378.

Lukkarinen, Leena 2008, *Kierrätysmateriaalien käyttö nykytekstiilitaiteessa.* Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Luutonen, Marketta 2004, ”Elämän mielekkyyttä – käsityö minän vahvistajana” teoksessa Seppo Niemelä ja Marketta Luutonen (toim.) *Taitava ihminen – toimiva kansalainen: Aikuisopiskelun motiiveja ja merkityksiä.* Helsinki: Kansanvalistusseura. s. 11–19.

Malinen, Piritta 2011, *Kannu vie – kohti taidetta? Graffiti-kokemus sekä graffitin ja kuvataideopetuksen vuorovaikutus.* Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus.

Malinen, Piritta 2008, ”’Spraycan leads’ – the urban paradox of graffiti An art teacher studying a subculture.” *Synnyt* 4/2008. s. 40–51 (luettu 16.4.2016) <https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792370/malinen.pdf?version=1>

Mikkonen, Riitta 2004, ”Sanaton käsityötaito ja käsityökerronta” teoksessa Tarja Kupiainen (toim.) *Käsillä tehty.* Helsinki: Edita. s. 143–157.

Moore, Mandy ja **Prain**, Leanne 2009, *Yarn Bombing. The Art of Crochet and Knit Graffiti.* Vancouver: Arsenal Pulp Press.

Mäkelä, Maarit 2010, ”Käsin työstettyjä suhteita arkeen ja materiaaliin” teoksessa Reetta Kalajo, Maarit Mäkelä ja Tuija Wahlroos (toim.) *Arjen voima. Käsin työstettyjä suhteita arkeen ja materiaaliin.* Espoo ja Helsinki: Gallen-Kallelan Museo ja Maahenki. s. 35–53.

Nykysuomen sanakirja, 2002. Valtion toimeksiannosta teettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 15. painos. Helsinki: WSOY.

Oakes, Kaya 2009, *Slanted and Enchanted. The Evolution of Indie Culture.* New York: Henry Holt and Company.

Parker, Rozsika 1996 (1984) *The Subversive Stitch: Embroidery and the Making of the Feminine.* London: Women's Press.

Pöllänen, Sinikka & Kröger, Tarja, 2000, ”Käsityön erilaiset merkitykset opetuksen perustana” teoksessa Jorma Enkenberg, Pertti Väisänen ja Erkki Savolainen (toim.) *Opettajatiedon kipinöitä. Kirjoituksia pedagogiikasta*. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. (luettu 24.4.2011) http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_952-458-081-0/

Searle, Karen 2008, *Knitting Art. 150 Innovative works from 18 contemporary artists*. Minneapolis: Voyageur Press.

Seddiki, Pirjo 2010, *Naisen kuvia. Sievän ja koristeellisen merkityksiä*. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Shusterman, Richard 1997, *Taide, elämä ja estetiikka: Pragmatistisen filosofian näkökulma estetiikkaan*. Suomen-
tanut Vesa Mujunen. Helsinki: Gaudeamus.

Siurala, Lasse 1993, ”Grounded aesthetics – itsetekemisen uusi tuleminen” teoksessa Anja Norha, Pirkko Anttila ja Ritva Kaukonen (toim.) *Käsi luo, kasvattaa ja yhdistää*. Helsinki: Käsi- ja taideteollisuusliitto. s. 30–35.

Suomen Käsityön Ystävät, 2016. (luettu 16.4.2016) www.kasityonystavat.fi

Svinhufvud, Leena (toim.) 1997, *Käsityö viestinä*. Jyväskylä: Suomen käsityön museo.

Svinhufvud, Leena 2006, ”TEXO 50 vuotta – Tekstiilitaide 20 000 vuotta” teoksessa Hannu Castrén ja Leena Svinhufvud (toim.) *Kädet ja kaikki. 7. suomalainen tekstiilitriennaali*. Helsinki: Tekstiilitaiteilijat TEXO. s. 8–9.

Svinhufvud, Leena 2009, *Moderneja ryijyjä, metritavaraa ja käsityötä. Tekstiilitaide ja nykyaikaistuva taideteollisuus Suomessa maailmansotien välisenä aikana*. Helsinki: Designmuseum.

Sääskilähti, Nina 2000, ”Autenttinen kansankulttuuri?” teoksessa Pekka Junkala ja Elina Kiuru (toim.) *”Toinen” sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500–2000*. Jyväskylän yliopisto. s. 64–78.

Taito-group, 2012. *Taito-trendit kysely 2012*. (luettu 20.4.2016) <http://www.taito.fi/toimintaa/taito-trendit-ja-kaesityoen-tulevaisuus/>

Talve, Ilmar 1980, *Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja*. Toinen painos. Helsinki: SKS.

Vartiainen, Leena 2007, ”Virtuaaliset ympäristöt käsityö-
den oppimisessa” teoksessa Pirita Seitamaa-Hakkarainen & co. *Käsityötieteen ja käsityömuotoilun sekä teknologiakasvatuksen tutkimusohjelma Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa*. Joensuun yliopisto. s. 44–45.

Valkonen, Anne 1999, ”Punapaulasta valokuituun” teoksessa Anne Valkonen ja Leena Svinhufvud (toim.) *Sidos. Juhlanäyttely Suomen Käsityön Ystävät 120 vuotta*. Helsinki: Taideteollisuusmuseum. s. 6–13.

Vartiainen, Leena 2010, *Yhteisöllinen käsityö – Verkostoja, taitoja ja yhteisiä elämyksiä*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Veiteberg, Jorunn 2005, *Craft in Transition*. Bergen National Academy of the Arts.

Veräjänkorva, Tiina 2007, *Diagnoosi taidekäsityöstä. Tarkastelussa taiteen, muotoilun ja käsityön rajapinta*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta. (luettu 16.4.2016) [http://www.taike.fi/documents/10162/31076/DIAGNOOSI_\(EDM_14_2555-3520\).pdf](http://www.taike.fi/documents/10162/31076/DIAGNOOSI_(EDM_14_2555-3520).pdf)

Vilhunen, Katja 2012, *Neuleblogit käsityön muistikirjana. Tutkimus käsityön tekemisestä ja yhteisöllisyyden kokemuksesta neuleblogeissa*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Voittosaari, Anna-Liisa 1994, *Neulomayhtiöistä ompeluseuroihin : Ompeluseurat diakonian ja kristillisten järjestöjen työmuotona Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*. Jyväskylän yliopisto.

Vuorela, Toivo 1977, *Suomalainen kansankulttuuri*. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY.

Vähälä, Eija 2003, *Luovan käsityöprosessin yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin*. Käsityötieteen lisensiaatintutkimus, Joensuun yliopisto.

Vähäsarja, Maria 2012, *Tekstiilin merkityksiä nykytaideteoksessa*. Julkaisematon kuvataidekasvatuksen maisterityö. Aalto-yliopisto.

Waterhouse, Jo 2010, *Indie Craft*. Lontoo: Laurence King Publishing.

Wiberg, Marjo 2001, ”Tekstiilejä – taidetta – historiaa, kuvakertomuksia ajalta ennen meitä” teoksessa Tuula Poutasuo (toim.) *Tekstiilin taidetta Suomessa*. Hamina: Akatiimi. s. 14–33.

Winchell, April 2010, *Regretsy, Where DIY Meets WTF*. New York: Random House.

